

”... Eh-eh...EEH–EEH!”

**En fenomenologisk studie om toddlarnas
kommunikativa strategier till inflytande i förskolan**

Av: Ekaterina Imirova och Isabelle Grangien

Handledare: Kim Silow Kallenberg
Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Examensarbete 15 hp
Självständigt arbete i förskoledidaktik | Höstterminen 2016
(Förskolläraryrket med interkulturell profil)

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Grade: Bachelor's degree 15 credits, Södertörn University. Autumn semester 2016

Authors: Ekaterina Imirova and Isabelle Grangien

Title: "... Eh-eh ... EEH-EEH!" A phenomenological study about the toddlers' communicative strategies to influence in preschool

Supervisor: Kim Silow Kallenberg

The purpose of the study is to investigate the toddlers' communicative strategies to the teachers in their way to reach influence in the preschool. The purpose is to make further investigations how teachers' common experiences and interpretations of toddlers' communicative signals to reach influence. The questions are: How the toddlers communicate to the teachers, their wish to take part of influence in the preschool? How do the toddlers reveal their intersubjective ability, in the communication with the teachers? How can teachers' experiences help us to interpret the toddlers' communicative strategies to their influence?

We've used a qualitative research, with a phenomenological base, to carry out our study. The 1st step was to observe 1-2 years old toddlers, in two different units in a preschool. The 2nd step was to implement focus group discussions with the teachers in the two different units. This two-combined steps gave us a lot of empiric material.

Our theoretical approach is based on the theory of phenomenology of perception (Maurice Merleau-Ponty) and the theory of intersubjectivity (Daniel Stern). With the concepts: life-world, the sense of a subjective self and the sense of a verbal self, we seek the essence of how the toddlers use the body language to think, perceive and experience themselves in their communication to the teachers to reach influence.

Investigations show that when the toddlers capture the teachers' confirmation to influence, the body language changes to a proud straight posture, with belly up, and shoulders backwards. Their eyes get bigger. Their body language also changes when they want to show their dissatisfaction, in these situations where the confirmation from the teachers did not work. They turn their body and face away, from the teachers. The research also shows that the toddlers' noise gets more intense when they want to clarify their communication to the teachers. Even the body movement's strengths by making the body longer, and they also repeat the movement again. The toddlers also imitate a body movement between the child and the teacher, in a shared common experience, that they had done together in the past. The research also shows that even if the toddlers don't have a well-developed verbal language yet, they are qualified to share their intentions to the teachers, through their body language. When these communications work out well, the toddlers' sense of the intersubjective self grows and develops. This way opens up for the way when the toddlers' sense of verbal self, starts. When the teachers are present and empathetic, and the toddlers are confirmed, they continue to develop as self-sensing individuals, which strengthens their belief in their own skills. This allows the children to learn that they have rights to influence over their daily lives and themselves, even in the age of the toddler and further.

Keywords: Influence, communication, toddlers, body language, intersubjectivity

Nyckelord: Inflytande, kommunikation, toddlare, kroppsspråk, intersubjektivitet

Förord

Först och främst vill vi tacka alla barn, vårdnadshavare och pedagoger på förskolan, ni gjorde det möjligt för oss att genomföra vår studie.

Ett stort tack vill vi också ge till vår handledare Kim Silow Kallenberg, som gav oss en hjälpande hand när vi behövde det.

Sist men inte minst, vill vi också tacka våra familjer, som haft tålamod och påmint oss om livet utanför studien.

Tack!

Järfälla, december 2016

Ekatërina & Isabelle

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	1
Bakgrund	1
Teoretiskt ramverk	4
Teorin om kroppens fenomenologi - Maurice Merleau-Ponty.....	5
Intersubjektivitetsteorin - Daniel Stern	6
Känslan av ett subjektivt själv (7-9 månader)	7
Känslan av ett verbalt själv (15-18 månader).....	8
Tidigare forskning	9
Inflytande och delaktighet	9
Kommunikation.....	10
2. Metod och material	13
Urval av förskolor och tilltänkta informanter.....	13
Kvalitativ metod.....	13
Fenomenologiskt perspektiv på studien	14
Observationer	14
Fokusgruppsdiskussioner	15
Genomförande av analys	17
Etiska överväganden.....	17
Studiens tillförlitlighet.....	18
Fördelning av arbetet.....	18
3. Analys och resultatredovisning	20
”Jag vill!” - kommunikationsstrategier till inflytande som lyckas när pedagogen bekräftar barnet.....	20
Observation 1 ”Aj-Aj-Aj!”	20
Observation 2 ”Jag dansa!”	23
”Orättvist! Jag vill ju!” - kommunikationsstrategier till inflytande som misslyckas när pedagogen inte förstår barnet	26
Observation 3 ”Dumma!”	26
Observation 4 ”Sitta vagn!”	28
”Jag vill i alla fall!” - kommunikationsstrategier för att övertyga pedagogen när barnet vill vinna sin rätt till inflytande	31
Observation 5 ”Stövlar bort!”	31
Observation 6 ”Annan färg!”	34
4. Sammanfattande diskussion.....	36

Kroppsspråk.....	36
Strategier för att visa sin vilja.....	36
Strategier för att visa sitt missnöje	36
Strategier för att övertyga	37
Intersubjektiv förmåga	37
Önskan till delade livsvärldar	37
Nekande till att dela sin livsvärld	38
Kompetensen över att kunna kommunicera sin önskan till delade livsvärldar	38
En inblick i toddlarnas kultur – hur toddlarspråket kan förstås	39
Slutsats.....	39
Förslag till vidare forskning	41
5. Käll- och litteraturförteckning.....	42
Bilagor	45
Bilaga 1 Brev till förskolechefen.....	45
Bilaga 2 Samtyckesbrev till pedagoger	46
Bilaga 3 Samtyckesbrev till vårdnadshavare.....	47
Bilaga 4 Fokusgruppsdiskussionsfrågor.....	48
Bilaga 5 Tabell över toddlarnas kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande i förskolans värld	49

1. Inledning

Barnet står ihopsjunken vid en glasdörr och tittar ut. Plötsligt brister barnet ut i gråt...

(Istappen 2016.10.24).

Detta är något som får den lyhörda och närvarande pedagogen att ställa sig frågan: Vad vill barnet med sin dag här på förskolan? Vad vill barnet säga mig?

Utifrån ovanstående observation, som förekommer ofta i förskolans värld, riktar vi vår blick mot barns inflytande i förskolan och deras sätt att kommunicera. Hur kan man arbeta med barns inflytande på förskolan när det kommer till de allra yngsta, som inte har det verbala språket ännu? Hur kan vi lägga grunden hos de allra yngsta där de lär sig att de är kompetenta nog att agera och påverka sin vardag utifrån egna intressen och erfarenheter? Vad vill barnen berätta för oss genom sitt kroppsspråk? Hur förklarar de för oss vilka de är och vad de vill? Dessa frågor väcker tankar i oss om att det behövs verktyg för att kunna tolka och ta till vara på de yngsta barnens röster.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka toddlarnas kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande, i förskolans värld. Syftet är vidare att undersöka pedagogers gemensamma erfarenheter och tolkningar av toddlarnas kommunikativa signaler om önskan till inflytande.

För att få svar på vårt syfte, utgår vi från följande frågeställningar:

- Hur kommunicerar toddlarna till pedagoger sin önskan för att ta del av inflytande i förskolan?
- Hur synliggör toddlarna sin intersubjektiva förmåga i kommunikationen med pedagoger?
- Hur kan pedagogernas erfarenheter hjälpa oss att tolka toddlarnas kommunikationsstrategier till sitt inflytande?

Bakgrund

Vi menar att det är viktigt att undersöka barns inflytande i förskolan eftersom ett av Skolverkets allmänna råd för förskolan lyder:

... förskollärare ska ansvara för att alla barn får ett reellt inflytande på arbetssätt och verksamhetens innehåll (Skolverkets allmänna råd rev.2016:26).

Vidare framkommer det att:

... barns utveckling är interaktivt och relationellt, det vill säga, barns utveckling sker i samspel med omgivningen, i socialt samspel med andra barn och vuxna i förskolans miljö (Skolverkets allmänna råd rev.2016:26).

I studien väljer vi att utgå utifrån barns perspektiv och barnkultur, för att lyfta barnens röster och deras sätt att kommunicera fram sina rättigheter till inflytande. Pramling Samuelsson & Sheridan (2003:71) beskriver *barns perspektiv* som ett förhållningssätt där man låter barnen själva få göra sin röst hörd och uttrycka sin åsikt. Att ha detta förhållningssätt innebär att man som vuxen även utgår från *barnkultur*. Michélsen (2004:134) beskriver barnkultur som ett förhållningssätt, där man utgår från en förståelse, för att barn skapar sin egen värld på egna villkor, utan styrning eller stöd från vuxna.

Vidare beskriver Pramling Samuelsson & Sheridan (2003:71-72) att begreppet *inflytande* och *delaktighet* innebär att man tar till vara på barns intressen och erfarenheter och gör sitt yttersta för att möta barnen som individer med en egen kultur. De vuxna ska respektera och värna om barnkulturen, så att barnen kan få inflytande i verksamheten.

I vår studie ser vi på begreppet *inflytande* för de yngsta barnen utifrån pedagogen Lena Edlund. I hennes bok *De yngsta barnen och läroplanen* beskriver hon hur barn gör för att visa något för vuxna. Edlund menar att barn kan använda sig av gester och kroppsspråk, blickar, ögonkontakt för att visa sin intention och vilja över sin rätt att bli lyssnad på i förskolans vardag (Edlund 2016:92).

När vi inledde vårt sökande inom fältet för inflytande, kommunikation, och de yngsta barnen i förskolan, fann vi att begreppet *toddlare* förekom ofta. Gunvor Løkken, professor i förskolepedagogik, förklarar begreppet *toddlare*, i association med det typiska kroppsliga rörelsemönstret för de yngsta barnen i åldrarna 13-24 månader. På ett lekfullt sätt, tultar de runt när de rör sig i sin omgivning, genom att springa, hoppa, studsa eller snubbla (Løkken 2009:36). I Sverige har nu begreppet *toddlare* börjat användas allt oftare (Engdahl 2011b:12). I vår studie väljer vi att växla mellan begreppen *toddlare*, och *de yngsta barnen*, när vi beskriver barn i åldrarna 1-2 år.

Då vi vill undersöka *toddlarnas* kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande, i förskolans värld väljer vi att skilja mellan två olika kulturer: *toddlarkulturen* och *vuxenkulturen*. *Vuxenkulturen* är den kultur som råder bland de vuxna som har det verbala

språket. *Toddlarkulturen* representerar i studien en grupp utan det verbala språket, men kan även ses i linje med nyanlända eller flerspråkiga barn, som inte har det svenska språket som modersmål, och även barn med språkstörning som kan ha svårigheter med att kommunicera till pedagoger i förskolan. Vi anser att språk är makt som öppnar upp till inflytande och fungerar inte kommunikationen, kan en hel subkultur förlora sin rätt till inflytande och demokratin kastas omkull. Ovanstående resonemang tar sin utgångspunkt i mångfald och allas lika värde, vilket lägger grunden för ett interkulturellt förhållningssätt i vår studie. Med begreppet *interkulturalitet* är vi av samma mening som forskarna Lorentz & Bergstedt (2006:16) där de beskriver interkulturalitet som ett interaktivt möte mellan skilda kulturer, som möts i en ömsesidig kommunikation. Då vi utgår ifrån barns perspektiv i studien, vill vi framhålla att mötet mellan toddlarkulturen och vuxenkulturen kan äventyra kommunikationen dem emellan.

Eftersom vi har saknat litteratur under utbildningens gång, om de allra yngsta barnens inflytande, i åldrarna 1-2 år, fick det oss att reflektera över hur man kan arbeta utifrån läroplanens intentioner på en småbarnsavdelning. När vi sökte tidigare forskning i ämnet, fann vi hur flera forskare bekräftar att det finns en kunskapslucka när det kommer till toddlare och inflytande. Flera av forskarna lyfter att man kanske anser barn som mindre kompetenta då de inte har det verbala språket, och därför saknas det forskning inom fältet (se t.ex.: Arnér 2006:102, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003:78).

Vi låter oss inspireras av Sandvik & Johannesen (2009), lärarutbildare vid högskolan i Norge, som beskriver i deras bok *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*, att de yngsta barnen redan i åldern 1-3 år, har intentioner och kompetens nog att tas på allvar. De vuxna har ett ansvar att lyssna på barnens upplevelser och åsikter som leder till möjligheter för barnens delaktighet och inflytande i förskolan. Sandvik & Johannesen menar också att man som pedagog måste se varje barn som ett subjekt med egna upplevelser, och att varje barn är en unik individ. Vidare förklarar författarna att man aldrig kan veta exakt hur de allra yngsta barnen upplever sin omvärld, och att detta ändå inte ska utesluta att vuxna bör försöka komma närmare barnens intentioner för att förstå dem (Sandvik & Johannesen 2009:8-13, 16-18, 36-37, 41-42, 46, 85). I relation till bokens budskap, om betydelsen av att pedagoger bör lyssna med hela kroppen på de allra yngsta barnens kroppsspråk, för att ge barnen möjligheter och rätt till delaktighet och inflytande, inspireras vi till reflektion.

- Ni ser ju mycket mer som observerar än vad vi gör, man missar ju mycket när man är i barngruppen, tyvärr, tyvärr så missar man! De nu när du säger, hur de, just det här kroppsspråket hur står dem när de berättar för en, det missar vi!
- Aaa! Aaa! Vi är ju i själva processen så vi hinner ju inte tänka så mycket!
- Nej men just när man reflekterar så här, det blir också en väckarklocka, så att man kanske ”aha!” man lägger en tanke och fokus på det också!
- Absolut! (2016.10.21 pedagoger på Snögubben).

Ovanstående utdrag från ett samtal med pedagoger får oss att ta oss tid och stanna upp för att sätta oss in i toddlarnas värld och kultur.

Som vi tidigare nämnt, tar vår studie utgångspunkt i barns perspektiv, och vi vill lyfta fram barnens röster och hur de gör för att kommunicera med vuxna. Vi anser att kommunikation lika mycket kan handla om kroppen som kommunikationsverktyg som det verbala språket. Med det menar vi att som pedagog på förskolan har man ansvaret att kunna tolka barnens kroppsliga kommunikationsstrategier, och få en förståelse för barnkulturen, samtidigt som man har ansvaret över att väcka barnens lust att lära och tillägna sig det verbala språket, som tar sin utgångspunkt i vuxenkulturen. Detta beskriver även läroplanen, som ett av förskolans uppdrag:

I förskolans uppdrag ingår att såväl utveckla barns förmågor och barns eget kulturskapande som att överföra ett kulturarv – värden, traditioner och historia, språk och kunskaper – från en generation till nästa (Lpfö 98, rev 2010:6).

Med studien vill vi bidra med en ny kunskap där vi belyser hur barnen kommunicerar med kroppen som verktyg när de saknar det verbala språket, till pedagogerna i förskolan för att ta del av inflytande i sin vardag. Vi vill även visa på barnens utveckling till självständiga individer som har en tro på sig själva, sina åsikter och sina idéer.

Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt redogör vi för den teoretiska ram som ligger till grund för studiens genomförande.

I vårt syfte och i våra frågeställningar om hur vi kan förstå toddlarnas kommunikativa strategier till inflytande och hur de uttrycker sig, påvisar det att vi söker svaren genom fenomenologins tankesätt. Vi riktar vårt medvetande mot de specifika sammanhangen, och det specifika kroppsspråket med gester och miner för att få en förståelse för hur barnen tänker, upplever och erfar sig själva. Genom att också undersöka pedagogernas gemensamma erfarenheter av toddlarnas kommunikativa strategier, söker vi svar genom fenomenologin, då vi riktar vårt medvetenhet mot pedagogernas tysta kunskap och delade erfarenheter om

toddarnas kommunikativa strategier. Detta sätter vi i relation till både Daniel Sterns *intersubjektivitetsteori* (2003) samt Maurice Merleau-Pontys teori *kroppens fenomenologi*, som tillsammans bildar vår teoretiska utgångspunkt för denna studie.

Teorin om kroppens fenomenologi - Maurice Merleau-Ponty

Den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty hävdar att människans levda och närvarande kropp är ett subjekt för människan själv, med ett innehåll av alla dess levda erfarenheter och tankar. Kroppen blir till ett objekt, då den skådas utifrån, av andra. Denna föreställning om människans levda kropp resulterar i att människan måste vara medveten om det egna självet som ens subjekt, innan både själen och kroppen blir en enhet tillsammans, det vill säga ett objektivt faktum. Detta fenomen benämner Merleau-Ponty genom begreppet *livsvärld*. Människan kan då se sin kropp som sin egen, och hur hen befinner sig i en delad gemenskap, där man existerar tillsammans med andra, och inte bredvid varandra (Merleau-Ponty 1997:46-49). Merleau-Ponty uppmärksammar att när människor delar en viss kultur, kan de dela sina mentala landskap, sina världar. De förstår varandra genom sina kroppar, detta då man bekräftar varandra med hjälp av gemensamma gester, där kroppen företräder ett naturligt subjekt. Att kroppen ses som ett naturligt subjekt, har sin grund i att den är förankrad i naturen. Man uttrycker alltså sina känslor, sin vilja och sitt behov, med hjälp av kroppen, per automatik, med hjälp av gester. Denna handling omformas i sin tur av ens kultur (Merleau-Ponty 1997:160-162, 171, 177).

Språket består av ord. Ord i sin tur är beteckningar för olika föremål. Merleau-Ponty är av den åsikten att när man sätter ord på ett föremål, förlorar föremålet sin mening, sin funktion och ordet i sig, börjar representera en viss kategori. Merleau-Ponty poängterar att när man lär sig ett talat språk, genomgår man en inre process, där språket är beroende av tanken. Det är tanken som har en innebörd, till skillnad från ordet, men tanken kan inte existera under en längre period. Om man inte har ett ord som man kan benämna tanken med, kommer tanken att försvinna, lika fort som den uppstod (Merleau-Ponty 1997:149-150). Merleau-Ponty hävdar även att det talade språket inte är en förutsättning för tankarna, utan språket fullbordar tankarna. Merleau-Ponty poängterar också att vikten av att den som lyssnar och mottar ordet, också är den som själv, tolkar och ger orden en mening och innebörd. Ett slags övertagande av den andres tankar genom det talade orden sker, och en reflektion startar för att bearbeta den andres tankar, vilket Merleau-Ponty menar resulterar i att varje talat språk ger en betydelse för den som lyssnar och tar emot orden. Vidare beskriver Merleau-Ponty att kroppens rörelser är

en naturlig uttrycksförmåga, då den förvandlar den kroppsliga motoriken till ljud och artikulation och därmed kommunicerar med både tid och rum. Kroppens kommunikativa förmåga i form av miner och gester ger en ömsesidig bekräftelse mellan människor som delar samma erfarenheter. Gesterna och mimiken i sig ger också uttryck för människans känslor vilket ses som kroppens naturliga uttryck, medan de talade orden ses som kroppens konventionella uttryck. Därtill hävdar Merleau-Ponty att de första emotionella gesterna är starten till en människas språkliga värld, men att det också finns individuella variationer av gester och mimik. Samma sorts känslor kan ge olika uttryck hos olika individer trots att de har likadana inre organ och nervsystem, vilket kan beskrivas som att människans olika levda erfarenheter världen över resulterar i en mångfald av kroppsspråk. Merleau-Ponty belyser även att det är viktigt att se att gester, både verbala och icke-verbala blir gemensamma och värdefulla, där de äger rum, delas och skapar mening (Merleau-Ponty 1997:151-156, 160-163, 165, 172).

Om man använder sig av konkreta föremål, handlingar, och namnger dessa för barnen, börjar barnen lära sig det talade språket. Detta behövs då ingen människa kan kommunicera genom att överföra tankar till varandra. Kommunikationen uppstår när en person börjar sätta ord på sina tankar och en annan mottar dessa ord. Den andre personen fångar upp orden och börjar se dem i sitt inre, dessa ord skapar vidare tankar hos den andre och personen sätter i sin tur ord på sina tankar. Man kan säga att man börjar spegla sig i den andre genom talet (Merleau-Ponty 1997:151, 153). När det kommer till kroppen menar Merleau-Ponty att den finns där för människan och att alla människor är medvetna om sina kroppar. Merleau-Ponty hävdar att, precis som man klär sina tankar i ord, kan man uttrycka dem med hjälp av kroppen, genom gester. Men gesterna uppkommer inte heller per automatik, utan de styrs av ens kultur. Man lär sig att uttrycka sig genom gester när man ser någon annan göra det, precis som man lär sig att varje föremål benämns med ett särskilt ord. De ord och de gester man ger uttryck för, ligger till grund för ens värld (Merleau-Ponty 1997:155, 158-159, 165, 176).

Intersubjektivitetsteorin - Daniel Stern

Psykoanalytiker och professorn Daniel Stern har forskat om hur det lilla barnet redan efter födseln har en alldeles egen kompetens, vilket blev en banbrytande syn på barn under 1980-talet. Sterns intersubjektivitetsteori om barnets interpersonella utveckling, baseras på hans empiriska studier av små barn i åldrarna från 3 månader till 3,5 år, där han utgår från ett barns perspektiv (Stern 2003:23, 34, 53). Stern menar att man kan kategorisera små barns känslor av

”själv” i olika domäner. Han menar att de överlappar och samspelar med varandra, och att de utgör en människas inre, genom hela dennes existens (Stern 2011:34-36). Dessa domäner kallar han den *icke-verbala känslan av själv* med underkategorierna känslan av ett uppvaknande själv, känslan av ett kärnsjälv och känslan av ett subjektivt själv. Den andra domänen benämner han, känslan av ett *verbalt själv*, vilket innefattar förmågor hos barn som att utveckla egna åsikter och självbiografiska berättelser (Stern 2003:23, 34, 53).

I vår analys har vi valt att fokusera på känslan av ett *subjektivt själv* och ett *verbalt själv*.

Känslan av ett subjektivt själv (7-9 månader)

Stern är av den åsikten att ett barn redan vid födseln har den *intersubjektiva* förmågan (2003:10-11). Barnet upptäcker vid 7-9 månader att även andra människor är skilda subjekt från en själv, men att man kan samspela med varandra, trots att man inte hör ihop. Detta kan dock ske på särskilda villkor, nämligen att personerna som samspelar med varandra, måste ha en gemensam referensram för vad man kommunicerar om, och även hur man kommunicerar med varandra. Exempelvis att man använder sig av gester, ansiktsuttryck, mimik och kroppshållning, som kan förstärkas genom ens kultur, och att den kulturen är känd för den andre. Med detta som grund kan man börja dela sitt mentala tillstånd, sin subjektiva erfarenhet, med en annan. Denna process är *intersubjektiv*. Kommunikationen börjar ske när man omvandlar de yttre handlingarna och omsätter dem i sitt inre subjektiva tillstånd. Man delar även med sig av sina inre subjektiva erfarenheter, ens medvetande. Stern påpekar att barnen i den låga åldern, ännu inte har utvecklat ett verbalt språk, de är *preverbala*, och därför behöver de kommunicera sina subjektiva upplevelser till någon annan, genom kroppen, utan att sätta ord på dessa. Dessa inre subjektiva upplevelser är tre mentala tillstånd, som barnet vill dela med sig av (Stern 2003:184-185). Tillstånden är följande: *gemensam uppmärksamhet*, som innebär att barnet kan förmedla något till någon annan, genom att, bland annat, peka på något eller någon och även använda sig av ögonkontakt (Stern 2003:189-190). Ett annat mentalt tillstånd är att *dela med sig av sina avsikter*. Det kan göras genom att intensivt titta på föremålet och sträcka sig mot det. Detta innebär, att genom gester och kroppshållningen, utföra sina handlingar utan verbala ord, men kanske med ett ljud som: “ah-ah”, förmedla vad man vill ha, eller göra (Stern 2003:189, 191-192). Ytterligare ett mentalt tillstånd som barnen vill dela med sig till någon annan är *känslotillstånd*. Detta oftast i samband med att barnet är med om något nytt och hen inte kan bedöma om det finns en fara i situationen. Barnet tittar då i första hand på en vuxen, som barnet har en trygg anknytning till,

för att läsa av dennes ansikte, om det nya är farligt eller inte (Stern 2003:189, 192-193). Att de vuxna som finns i barnets närhet, visar empati, är viktigt för barnet, då barnet är i behov av att dela sina upplevelser med någon annan och även ta del av den andres upplevelser (Stern 2003:186).

Stern definierar kommunikation som något som sker mellan två personer när de utbyter information med varandra i syfte att omskapa eller beröra den andres åsikter och uppträdanden. Stern fortsätter med att benämna gemenskap, som två subjekt, som möts och tar del av varandras erfarenheter och upplevelser utan några försök till att förändra dessa hos den man möter (Stern 2003:210).

Känslan av ett verbalt själv (15-18 månader)

Stern är av den åsikten att språk är viktigt för att människan ska kunna dela sin upplevelsevärld med en annan. Han menar dock inte, att det inte går att dela med sig av sin upplevelsevärld med en annan, om man inte har det verbala språket, då man alltid kan uttrycka sig i handling. Vidare menar Stern att en människas erfarenheter inte kan existera i ens inre, om man inte klär dem med ord. Han uppmärksammar också att språket kan försvåra för en att dela sin upplevelsevärld med en annan. Detta eftersom språket består av ord, som man enbart kan benämna ett föremål med, utan att föremålets egenskaper framgår. Språket blir då opersonligt och abstrakt (Stern 2003:224-225, 230, 232-233).

När barnet är mellan 1-2 år börjar det utveckla ett nytt sätt att förhålla sig till andra människor. Barnet börjar nu kunna väva samman sin inre känslvärld med den yttre och verbala världen, genom att sätta ord på sina tankar. Språket innebär att barnet börjar kunna berätta och återberätta sina egna åsikter och dela ännu fler meningsfulla erfarenheter med andra i sin omgivning. Detta kliv framåt ger barnet möjligheter att kunna kommunicera fram saker om människor som nödvändigtvis inte behöver finnas i den direkta närheten.

Vidare menar Stern att barnen som är 15-18 månader gamla börjar utveckla det verbala språket, men även sina gester genom imitation, där man även tar del av en annans värld. Barnen börjar lära sig hur man är tillsammans med andra, genom att koda om sina inre tankar och erfarenheter till en språklig form (Stern 2003:224-225, 227-228, 230).

Tidigare forskning

Under det här avsnittet presenterar vi tidigare forskning inom fältet för barns inflytande, kommunikation och delaktighet i förskolan. Vi redogör också för hur den är relevant för vår studie.

Inflytande och delaktighet

Pedagogen Anette Emilsson (2008) beskriver i sin avhandling *Det önskvärda barnet – en studie av fostran i förskolan* hur pedagoger och barn möts i samförstånd och i kommunikation med varandra där möjligheter att dela verklighet tillsammans skapas. Resultatet visar på att olika situationer påverkar graden av barnens delaktighet och egna val. Ju mindre styrd situationen är av pedagoger, desto mer gynnar det barnet till delaktighet på egna villkor. Resultatet visar också att pedagogers intresse för att ta barnets perspektiv är avgörande för barnets möjlighet till delaktighet. Resultatet visar även att barnen har begränsat inflytande under samlingarna. Då tillfälle ges att få inflytande, är det utifrån givna val från pedagogerna, vilket innebär att inflytandet varierar beroende på hur det kontrolleras av pedagogen. När pedagogerna ändrar sina kommunikativa handlingar genom att närma sig barnens perspektiv, gynnar det barnens inflytande (Emilsson 2008:17-21, 75-79, 85-110).

I det avseende där Emilssons resultat visar att det är pedagogers intresse för att ta barnets perspektiv som blir avgörande för barnets möjlighet till delaktighet, menar vi att det kan sättas i relation till vår studie. Detta då vi undersöker hur pedagogerna tolkar små barns önskan till inflytande. I relation till vår studie ser vi också att Emilssons tidigare forskning bekräftar den kunskapslucka vi med vår studie fyller. Emilsson poängterar också att det inte finns någon forskning om inflytande och delaktighet för de yngsta barnen i förskolan.

Pedagogen Rauni Karlsson (2009) beskriver i sin avhandling *Demokratiska värden i förskolebarns vardag* hur demokratiska värden av ansvar, omsorg, respekt visar sig i barnens relationer i förskolan, samt om könsskillnadens gestaltning har någon betydelse för hur ansvar, omsorg och respekt framträder. Ett centralt resultat i Karlssons avhandling, inbegriper barns agens. Med *agens* menar hon att barnen kan ta del av inflytande på förskolan genom sina handlingar. Resultatet visar även att barnen gör ansvar för sin egen del och även för andra, och genom att inta barnens perspektiv, lyfter Karlsson värden som frihet och integritet och hur dessa bildas i barnens vardag. Med begreppet omsorg menar hon att omsorg visar sig som en aktiv handling, där barnen visar empati gentemot varandra. Studien visar att barnen

uppfattar varandra genom kroppsrörelser, gester, mimik, ansiktsuttryck och sätter sig in i varandras situationer (Karlsson 2009:92-148, 169-174, 181-183).

Karlssons avhandling är viktig för vår studie eftersom vi är intresserade av att få syn på hur barnen gör för att visa att de önskar ta del av inflytande på förskolan.

Pedagogerna Ingrid Pramling och Sonja Sheridan (2003) har sammanfattat delar av deras forskning i en vetenskaplig artikel ”Delaktighet som värdering och pedagogik”. Syftet är att problematisera och diskutera barns rätt och möjligheter till delaktighet som ett grundläggande värde och som en pedagogisk fråga utifrån såväl forskning som pedagogisk praxis. I artikeln sammanfattas resultaten att barn måste ses som kompetenta för att kunna bli delaktiga och få inflytande och bli tolkade som meningsskapande individer. Det framkommer också att det är viktigt att vuxna tolkar barnens tankar utifrån barns perspektiv i relation till delaktighet som en pedagogisk fråga. Vidare visar resultatet i artikeln att delaktighet är en förutsättning för att barn ska få möjlighet till att föra sin talan och att vuxna måste ta barns perspektiv och även ha kunskap (verktyg) för att kunna få en förståelse för barns kunskapsprocess. Vidare menar Pramling Samuelsson & Sheridan att vuxna behöver lyssna på barnens röster för att tolka barnens intentioner till delaktighet (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003:70-84).

I vår studie söker vi förklaring till hur vi kan tolka de yngsta barnens kommunikativa handlingar för rätten till inflytande, vilket vi sätter i relation till ovanstående resultat. Även om Pramling Samuelsson & Sheridan ser till de äldre barnen från 5-år och uppåt, anser de att pedagoger har ett behov av kunskap och verktyg för att tolka barnens intentioner till delaktighet. Det anser vi också belyser den kunskapsluckan vi vill fylla med vår studie, att just hitta verktygen för att tolka de allra yngsta barnens signaler till inflytande.

Kommunikation

Pedagogen Ebba Hildén (2014) beskriver i sin licentiatuppsats *Kommunikation mellan de yngsta förskolebarnen i fri lek. Meningsskapande genom den levda kroppen* hur förskolebarnen mellan 14-26 månader kommunicerar med varandra. Vidare vill hon undersöka vad barnen kommunicerar till varandra och vad kommunikationen innebär för dem. Resultatet visar att barnen använder sig av upprepning av en viss handling, för att föra en dialog med varandra. Hon beskriver vidare hur barnen använder sig av kroppen, knuffar, pekgesten och blickar i sin kommunikation. Hildén utgår från barn som individer som kommunicerar i gemenskapen (Hildén 2014:21-22, 74-75, 104-116).

Vi sätter uppsatsen i relation till vår studie, då Hildén beskriver yngre barns kommunikationsstrategier mellan varandra. Detta blir till en avstamp för oss, då vi i vår studie riktar vår uppmärksamhet mot hur todlarna kommunicerar preverbalt till pedagoger.

Pedagogen Ingrid Engdahl har skrivit en avhandling (2011b) *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*, och en artikel (2011a) "Toddler interaction during play in the Swedish preschool". I studien undersöker Engdahl hur barn 17-24 månader gamla, initierar lek och samspelar genom icke verbal kommunikation, med sina jämnåriga kamrater på förskolan. Resultatet av hennes studie visar på att barn använder sig av olika former av kommunikation istället för den verbala. Imitation är barns språk innan de får det verbala språket, menar Engdahl. Med hjälp av ögonkontakt och turtagning, leksaker som verktyg för att bjuda in till lek, kroppsspråk där barn pekar på något, för barnen en dialog. Skratt brukar alltid locka andra barn till en gemensam aktivitet och barn kan bekräfta varandra med leenden. Barnen anpassar även sina kroppsrörelser i fysiska lekar genom att tolka hur den andre upplever leken genom att titta på varandras ansiktsuttryck. Studien visar också att barn besitter en otrolig förhandlingsförmåga genom den ordlösa kommunikationen som med hjälp av gester leder till ömsesidighet. Engdahl beskriver vidare att barn kan ta varandras perspektiv och skapa relationer. Upprepningar av varandras handlingar är också ett sätt att kommunicera där barnen genom att upprepa det den andre gör, visar att hen förstår och bekräftar den andre och på så sätt interagerar med hen (Engdahl 2011b:15, 65-77; 2011a:1421-1439).

Engdahls resultat sätter vi i relation till vår studie genom att inspireras av barns olika sätt för att kommunicera genom kroppen, ansiktsuttrycken, gester med varandra. Detta hjälper oss att tolka barnens kommunikationsstrategier i förhållande till pedagogerna.

Psykologen Elin Michélsen (2004) beskriver i sin avhandling *Kamratsamspel på småbarnsavdelningar* hur yngre barn i 1-2 års åldern samspelar med varandra i sin förskolemiljö och vad samspelet mellan dem innebär. I resultatdelen redovisas för de olika uttrycken barnen använder sig av, som kännetecknar samspelet mellan dem. Michélsen beskriver hur barn vill vara med och samspela med andra barn som är aktiva. Hur de kommer på egna aktiviteter genom att agera och på så sätt skapar egen kultur, barns kultur. Michélsen skriver vidare att begreppet intresse är ett kännetecken för samspelet mellan barn då samspelet uppstår när flera barn blir intresserade av något gemensamt. Det kan vara något i miljön som en leksak eller föremål eller så kan det också vara någon fysisk person som exempelvis ett annat barn. Författaren lyfter även hur barn uttrycker glädje om de blir bekräftade och det behöver inte

vara en bekräftande vuxen utan det kan också vara så att ett annat barn börjar imitera en och det väcker glädje. Michélsen påpekar hur barnen förstår varandra utan att använda ord, utan med hjälp av blickar, skratt, olika gester och ansiktsuttryck (Michélsen 2004:11-12, 123-139).

Vi finner avhandlingen relevant som tidigare forskning för vår studie då vi anser att det kan vara intressant att sätta barnens samspel med pedagogerna i relation till hur de samspelar med varandra.

2. Metod och material

I detta kapitel redogörs och motiveras för urvalet och metoden som ligger till grund för studien. Här redogörs också för de etiska aspekterna, och studiens tillförlitlighet. Slutligen presenteras hur vi har fördelat arbetet mellan oss.

Urval av förskolor och tilltänkta informanter

En inledande telefonkontakt togs med biträdande förskolechef på förskolan där vi presenterade studiens upplägg, vilket snabbt väckte förskolans intresse för medverkande. Valet av förskolan baserades på deras profilering, där det beskrivs att de aktivt arbetar med barns inflytande och demokrati. Vidare beskriver de att grundsynen på barn är att de är kompetenta och har rätt att ta del av inflytandet över sin vardag, och att vägen dit är genom språket, vilket är relevant för studiens syfte.

I samband med kontakten med den biträdande förskolechefen, skickade vi förfrågan om medverkan till vår studie med e-post. Där beskrev vi syftet med studien, kort om metoden, samt de etiska övervägandena (se bilaga 1). Förskolechefen visade stort engagemang att samordna tillräckligt med pedagoger som kunde ställa upp för våra fokusgruppsdiskussioner, vilket blev avgörande för valet av denna förskola. Förskolechefen återkom därefter med kontaktuppgifter till två förskollärare på två olika småbarnsavdelningar på en och samma förskola. På varje småbarnsavdelning fanns det 11 barn inskrivna i åldrarna 1-3 år, och 3-4 pedagoger på vardera avdelningen.

Därefter etablerades en kontakt med förskollärarna på båda avdelningarna, via telefon och e-post. Vi fick deras muntliga samtycke för medverkan i vår studie. Vi bestämde för en dag och tid när vi skulle komma till förskolan för att dela ut samtyckesbrev till berörda pedagoger (se bilaga 2) och barnens vårdnadshavare (se bilaga 3). I samtyckesbreven har vi skrivit fram information om studien och informerat om de etiska överväganden vi har att ta i anspråk (se bilaga 2 och 3).

Kvalitativ metod

Med vår studie vill vi lyfta hur de yngsta barnen synliggör sin rätt till inflytande med hjälp av kroppsspråket. Vi vill även undersöka hur pedagogerna tolkar barnens handlingar. Detta sätter vi i relation till det Patel & Davidson (2011:14) beskriver, hur man kan förstå och tolka människors olika upplevelser, handlande och hur man som forskare söker mönster bakom

beteenden. Dessa fenomen undersöker man med hjälp av den kvalitativa metoden. Ahrne och Svensson (2015:8-9, 23) beskriver vidare den kvalitativa metoden som ett sätt att studera olika fenomen om människors relationer till varandra i samhället. De menar vidare att metoden är designad för att samla in ”mjuk data”, där man som forskare, kommer nära de människor och miljöer man vill studera med flera olika sinnen, vilket ökar förståelsen och tolkningen av undersökningens frågeställningar, därför föll valet på den kvalitativa metoden.

Fenomenologiskt perspektiv på studien

Fenomenologin som kvalitativt forskningsperspektiv baseras på tankar om hur man kan undersöka och beskriva människan som ett subjekt. Människan i sin tur blir påverkad av miljön hen befinner sig i och relationer som hen ingår i. Inom fenomenologin söker man svar bakom människans erfarna upplevelser, genom att komma åt det kognitiva, bakom människans språkliga värld. Den värld där ordet ännu inte fått sin mening. Fenomenologin centrala önskan är också att man vill studera människors handlingar ur ett subjektivt perspektiv och rikta sin medvetenhet mot något specifikt (Brinkkjaer & Høyen 2013:59-60, 65-66).

Det fenomenologiska perspektivet sätter vi i relation till observationerna och fokusgruppsdiskussionerna, som studien baseras på.

Observationer

I vår studie har vi valt att utgå från *icke deltagande, ostrukturerade observationer* som metod, för att få en förståelse för barnens kommunikativa strategier. Detta relaterar vi till vårt syfte, som är att undersöka hur toddlarna kommunicerar fram sin önskan om inflytande i sin förskolemiljö. Patel & Davidson (2011:94-100) beskriver att rollen som en icke deltagande observatör, sker i bakgrunden av det som ska observeras. Det kan vara en balansgång att infinna sig i närheten, utan att påverka den rådande situationen. För att kunna inhämta så mycket information som möjligt är det även en fördel att genomföra observationerna på ett ostrukturerat sätt. Detta låter observatören att arbeta mer på ett utforskande sätt, och man låter sig kunna registrera så mycket som möjligt i det rätta ögonblicket.

Genomförande av observationer

Vi genomförde våra observationer på två småbarnsavdelningar med barn i åldrarna 1-3 år. Första veckan besökte vi den ena avdelningen där vi med papper och penna antecknade det vi såg under våra observationer under två förmiddagar. Eftersom båda var med vid genomförandet av observationerna, valde vi att placera oss i olika rum för att kunna observera

så många barn som möjligt på den avdelningen. Den andra veckan besökte vi den andra avdelningen och arbetade på samma sätt där. Under alla fyra förmiddagar ute på fältet fick vi totalt 37 stycken observationer som utspelade sig under olika långa tidssekvenser.

I våra observationer, inriktade vi oss på barns kommunikativa strategier till pedagogerna, inte hur barnen kommunicerar med varandra. Vi tittade även på hur barnen reagerade om de fick igenom sitt inflytande eller inte, därför ansåg vi att ostrukturerade observationer var en relevant metod för vår undersökning. Då vår blick riktades mot barns kommunikativa strategier till pedagogerna ansåg vi att vår roll som icke-deltagande observatör blev aktuell. En annan aspekt var också att vi ville lyfta barns perspektiv. När vi var klara med observationerna satt vi och transkriberade var och en för sig.

Fokusgruppsdiskussioner

Att använda sig av fokusgruppsdiskussioner, med ett antal förformulerade diskussionsfrågor, menar Dahlin-Ivanoff (2015:81-83) bidrar till att människor möts och diskuterar på ett fokuserat sätt om ett ämne. Denna kunskap diskussionsgruppen genererar, ger kollektiva förståelser om det givna ämnet. Vidare beskrivs att fokusgruppmetoden kan resultera i att den delade kunskapen kan ge olika perspektiv, sätt att tänka på och därmed också främja ett engagemang tillsammans. Detta medför att fokusgruppsdiskussioner även blir användbart för att både befästa, och utforska ny kunskap. För att få svar på frågan hur pedagogernas erfarenheter kan hjälpa oss att tolka toddlarnas kommunikationsstrategier till sitt inflytande, har vi inspirerats av metoden *fokusgruppsdiskussioner*. Eftersom varje pedagog sitter på en *tyst kunskap* där ens yrkeskompetens och erfarenheter inte behöver plockas fram varje gång, utan finns per automatik (Frelin 2012:16), vill vi ta till vara på pedagogernas tysta kunskap för att stärka våra observationer i barngrupperna, med hjälp av fokusgruppsdiskussioner. Genom det är vår ambition att öka allas medvetenhet om fenomen som kanske inte fanns tidigare, eller som tagits förgivet. Vi är medvetna om att fokusgruppsdiskussioner innefattar en längre och svårare process, där man behöver minst sex deltagare och flera veckors återkommande diskussioner (Dahlin-Ivanoff 2015:81-89), men i relation till vår studies omfattning har vi färre antal pedagoger som medverkar vid fokusgruppsdiskussionerna och färre antal träffar.

Genomförande av fokusgruppsdiskussioner

På båda avdelningarna som medverkade i vår studie, genomförde vi två fokusgruppsdiskussioner, en för varje avdelning. I samråd med pedagogerna bokade vi in ett tillfälle för varje avdelning. Visionen var att det skulle medverka tre pedagoger under

diskussionerna från vardera avdelning. Vi kom även överens med pedagogerna om att genomföra diskussionerna under sovvilan. Tillsammans satt vi i rummet intill så pedagogerna kunde delta och även ha uppsikt över barnen. Vi avsatte ungefär en timme för varje fokusgruppsdiskussion.

Inspiration till diskussionsfrågorna hämtade vi under observationerna. Vi formulerade frågorna utifrån två teman, som baserades på våra frågeställningar. Det ena temat behandlade barnens kroppsspråk som verktyg för kommunikation och i det andra temat inriktade vi oss på barnens strategier för kommunikation till pedagogerna över sitt inflytande. Vi provade på vår intervjuteknik genom att intervjua varandra innan.

Vår roll var att stimulera diskussionen och se till att medverkarna skulle interagera med varandra i ett samtal på lika villkor. Genom att vara lyhörda och empatiska försökte vi sätta ut maktförhållandena mellan deltagarna och även mellan oss och deltagarna. Detta då vi försökte skapa ett samtal i en förtroendefull miljö. Genom att ställa följdfrågor, som vi har punktat upp för oss själva under förberedelserna lyckades vi få pedagogerna att svara mer beskrivande och även motivera sina svar, genom att berätta varför de tycker som de gör eller upplever något på ett visst sätt. Dessa strategier lyfter flera författare (Dahlin-Ivanoff, 2015:81-90; Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015:37-38, 40, 42, 44-49; Patel & Davidson, 2011:74-77, 81-82, 84).

Pedagogerna önskade ta del av frågorna några dagar innan, vilket de också fick, via e-post (se bilaga 4). Vi deltog båda två, vid varje diskussion, där den ena tog rollen som ledare för diskussionen och den andre observerade och antecknade hur pedagogerna gestikulerade barnens kroppsspråk. Vid fokusgruppsdiskussionerna användes även ljudinspelning, för att ingen viktig information skulle gå förlorad. Detta var något som vi också informerade pedagogerna om, innan diskussionen startade. I samband med det förtydligade vi att deras medverkan är frivillig och anonym (se etiska överväganden). Detta tillvägagångssätt lyfter flera författare (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015:37-38, 43, 49-51; Patel & Davidson, 2011:74-75, 82, 86-87).

När fokusgruppsdiskussionerna var genomförda transkriberade vi varsin ljudinspelning. Även observationerna av pedagogernas kroppsspråk transkriberades och allt detta sammanställdes i ett och samma dokument. Vid den andra fokusgruppsdiskussionen bytte vi roller. Detta innebär att vi båda har varit lika delaktiga i båda rollerna.

Genomförande av analys

Stukát (2011:94) uppmärksammar att en metod för analysen är att söka efter mönster och samband inom empirin, för att kartlägga olika kategorier. Medan vi transkriberade vårt insamlade material, såg vi tydligt vilka strategier barnen använde sig av för att få ta del av inflytandet på förskolan. Med dessa strategier som utgångspunkt delade vi in mönstret under tre olika kategorier, som vi sedan utgick ifrån i analysen.

Etiska överväganden

Löfdahl (2014:32-34) påvisar att vi som förskollärostudenterna inom högskolevärlden måste förhålla oss till en god forskningsetik och trovärdighet, genom att följa och ta del av de forskningsetiska reglerna som finns. Detta innebär att man ska värna om barnens och pedagogernas integritet. Därför är alla namn på barn och pedagoger fingerade i analysen. Även namn på avdelningarna är påhittade.

I kontakt med förskolechefen, pedagogerna och vårdnadshavare har vi informerat om studiens syfte och metod. I samtyckesbrev informerade vi om att medverkan är frivillig och att den behandlas konfidentiellt och anonymt, det innebär att de som kommer att läsa uppsatsen inte kan identifiera medverkande personer. Vi har även tagit hänsyn till nyttjandekravet, som innebär att vi inte kommer att använda personuppgifter och/ eller utnyttja dessa för att inverka på medverkarens liv. Vi informerade även om att resultatet av studien inte heller kommer att användas för kommersiella ändamål, som exempelvis reklam. Vi har även informerat om att deltagarna kan avbryta sin medverkan när man vill och kan även ändra sitt samtycke. Löfdahl (2014:36-42), Svensson & Ahrne (2015:29) och Vetenskaps forskningsetiska principer (2016:7-16) påvisar vikten av detta.

Vi har också tagit hänsyn till att barn är extra sårbara, då det är lätt hänt för en vuxen att börja prata över huvudet på barnen, därför var vi noga med att informera även barnen om vad vi gör på förskolan. Vi tyckte att det var svårt att komma på hur vi kan berätta för barnen om vår uppgift på förskolan. Vi ställde oss frågan om de verkligen förstår vad vi gör på deras förskola. Vi var medvetna om att det inte är säkert att barnen kan säga nej till oss verbalt om att inte delta. Därför var vi noga med att uppmärksamma oss på deras kroppsspråk för att försöka se om de besvärades av vår närvaro, detta är något Carin Roos beskriver (Roos 2014:51). Ett exempel på det var under en observation då ett barn kom fram och tittade nyfiket på anteckningsblocket och pennan. En stund senare kom barnet tillbaka igen, men tog nu tag i anteckningsblocket och pennan och tittade mot observatören. Barnet gick därefter

med anteckningsblocket och pennan och la dem på ryggsäcken som tillhörde observatören. Barnet sökte ögonkontakt igen, och tog tag i observatörens hand och ledde bort henne till samlingsmattan. Detta uppfattade vi som att barnet inte ville bli observerad, utan ville leka istället. Observatören följde med barnet bort till mattan och började leka med barnet.

Studiens tillförlitlighet

I vår studie har vi använt oss av observationer i kombination med fokusgruppsdiskussioner, vilket innebär att vi använder oss av triangulering, för att öka studiens trovärdighet (Patel & Davidson 2011:107; Ahrne & Svensson 2015:25-26; Stukát 2011:37). Detta då pedagogerna berättar om sina långa erfarenheter och upplevelser av barnens kroppsspråk som i sin tur kan styrka våra observationer.

Vår totala empiri från både observationer och fokusgruppsdiskussioner tillsammans ger, oss en tillförlitlig bild av barnens kommunikativa strategier till inflytande. Den insamlade empirin ger en stark grund för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Vi är även medvetna om att man inte kan generalisera resultatet över alla barn då kroppsspråket kan vara sammanbundet med olika kulturer och individer, samt beroende av tolkning.

När vi transkriberade våra observationer, reflekterade vi över om studiens tillförlitlighet hade förändrats om vi hade använt oss av videokamera istället, då man genom film kan fånga så mycket mer än vad ögat uppfattar. Samtidigt ansåg vi, att vi i så fall hade behövt mer tid för transkribering av filmerna, och konsekvenserna kunde bli att vi skulle ha färre observationer att utgå från, då man skulle ägna mycket tid åt transkribering.

Fördelning av arbetet

Vi har båda två varit lika delaktiga under hela arbetet med studien. Vi har diskuterat och kommit fram till lösningar tillsammans, och våra personligheter kompletterar varandra vilket har inneburit att arbetet har hållit igång hela tiden. Inledning, bakgrund, metod och diskussion har vi skrivit tillsammans. Avsnittet med tidigare forskning har vi skrivit hälften var. Båda två har läst all tidigare forskning, men vi delade upp sammanställningen. På samma sätt har vi arbetat med teoridelen.

Även genomförandet av observationerna och fokusgruppsdiskussionerna var vi lika delaktiga i. Tillsammans åkte vi ut till förskolan vid sex tillfällen. Vid fyra tillfällen utförde vi observationer i båda barngrupperna, där vi var lika delaktiga. Vid de två fokusgruppsdiskussionerna turades vi om att ha den ledande rollen att ställa frågorna, och att

anteckna. I och med att vi turades om med detta, har vi båda transkriberat varsin ljudinspelning och varsina anteckningar. Vi har också transkriberat var och en, våra egna observationer. I analysarbetet diskuterade vi tillsammans fram vilka teman vi skulle lyfta. Därefter genomförde vi analysen av observationerna och fokusgruppsdiskussionerna tillsammans.

3. Analys och resultatredovisning

I vår studie söker vi svar på hur todlarna gör för att kommunicera fram sin önskan till inflytande till pedagogerna. Utifrån intersubjektivitetsteorin (Stern 2003) och teorin om kroppens fenomenologi (Merleau-Ponty 1997), använder vi följande begrepp som analysverktyg: livsvärld, intersubjektivitet, känslan av ett subjektivt själv och känslan av ett verbalt själv. Vi förankrar även vårt resultat i den tidigare forskning vi har presenterat tidigare. Vi vill även framhålla pedagogernas gemensamma erfarenheter och tolkningar av todlarnas kommunikativa signaler om önskan till inflytande. Våra observationer och fokusgruppsdiskussioner utgör tillsammans en stark grund att stå på för att söka svar på vårt syfte. I vår analys väljer vi att kombinera vår insamlade empiri genom triangulering. På detta sätt åskådliggör vi vår empiri ur flera synvinklar.

De tre kategorierna vi delar in vår empiri i är följande: ”*Jag vill!*” - kommunikationsstrategier till inflytande som lyckas när pedagogen bekräftar barnet; ”*Orättvist! Jag vill ju!*” - kommunikationsstrategier till inflytande som misslyckas när pedagogen inte förstår barnet och ”*Jag vill i alla fall!*” - kommunikationsstrategier för att övertyga pedagogen när barnet vill vinna sin rätt till inflytande.

Vi vill påpeka att alla namn som vi använder oss av i analysen är fingerade.

”Jag vill!” - kommunikationsstrategier till inflytande som lyckas när pedagogen bekräftar barnet

I detta avsnitt lyfter vi de observationer där vi synliggör barns kroppsspråk när de har lyckats med att kommunicera deras önskan till inflytande, och pedagogen även bekräftar det.

Observation 1 ”Aj-Aj-Aj!”

Det är fri lek. Charlie sitter vid ett lågt bord med en bok framför sig. Han lutar sig lite över boken och läser i den för pedagogen, som sitter tätt intill honom. Andreas kommer fram till Charlie och pedagogen och försöker peka på en bild i boken. ”Aj- Aj- Aj!”, ropar Charlie oroligt. Hans ansiktsuttryck som var allvarligt från början, då han var koncentrerad på boken, får ett annat allvar, hans ögon blir stora och han tittar vädjande på pedagogen. Sedan växlar han blicken och tittar mot Andreas, sen boken och tillbaka mot pedagogen. Charlie sjunker även ihop i kroppshållningen lite, magen dras in och han blir väldigt stel och spänd. ”Nej, det är Charlie som läser nu”, förklarar pedagogen för Andreas. Charlie växer lite i kroppshållningen, men ser fortfarande ängslig ut. Snabbt tappar Andreas intresse för boken och går därifrån för att leka med något annat. Charlies kroppshållning ändras igen. Han växer till sig, då hela kroppen sträcks ut. Magen åker fram och axlarna bak. Charlie tittar nöjt på boken och sen på pedagogen. Han lutar sig åter igen fram över boken och fortsätter läsningen (Istappen 2016.10.19).

Observationen ovan tolkar vi som att Charlie, genom att luta sig över boken, visar på att det är

just han som har tillträde till den och ingen annan. När han utbrister: ”Aj-Aj-Aj!”, och gör stora ögon och tittar vädjande på pedagogen, visar han på att han behöver pedagogens hjälp för att kunna stå på sig och stå upp för sina rättigheter, som i det här fallet inflytande över sin egen situation på förskolan. Genom det vill Charlie få en lugn stund tillsammans med pedagogen och läsa i en bok på sina egna villkor och i sin egen takt. Charlie växlar också blicken mellan alla som interagerar i situationen. På så sätt är han tydlig med att visa för pedagogen vad han behöver hjälp med. Han tittar vädjande på pedagogen, och växlar sen blicken mellan boken, Andreas och återigen pedagogen och förstärker detta med ljud genom att utbrista: ”Aj-Aj-Aj!”. Genom dessa signaler till pedagogen vill Charlie förmedla: ”Jag vill vara själv med dig och läsa, ingen annan får vara med.” Charlie är först osäker på hur pedagogen kommer att reagera, kommer hon att säga: ”Nej, Charlie, alla får väl vara med!” Eller kommer hon att respektera Charlies vilja och förmedla hans intentioner till Andreas. Charlies osäkerhet framstår tydligt när han sjunker ihop och drar in magen och blir väldigt spänd i kroppshållningen. När pedagogen säger till Andreas att Charlie vill vara själv och läsa, slappnar Charlie av, till vis del, fortfarande osäker. Men när Andreas går därifrån, inser Charlie att han har vunnit sin rätt och fått ta del av inflytandet. Detta uttrycker han tydligt med kroppen, då magen åker fram och axlar bak, han sträcker på sig och tittar på boken och pedagogen, som ett sätt att bekräfta händelsen: ”Vi vann!”, för att sedan åter igen luta sig över boken för att fortsätta läsa den.

Om vi tolkar ovanstående observation utifrån Sterns (2003:189, 190) intersubjektivitetsteori kan vi se hur Charlie genom att etablera ögonkontakt med pedagogen och växla blicken mellan Andreas och boken försöker dela sitt mentala tillstånd med pedagogen. Detta genom att uppnå gemensam uppmärksamhet med pedagogen, där Charlie uppmärksammar pedagogen om sin oro om att behöva dela läsningen och boken med Andreas. Ett annat mentalt tillstånd Charlie försöker dela med pedagogen är känslotillstånd. Detta då Charlie är osäker på situationen, kommer Andreas ta boken ifrån honom eller kommer han att behöva dela den upplevelsen som han har med pedagogen, när de läser tillsammans, med Andreas. Vi tolkar Charlies stora ögon och ängslan i ansiktet när han tittar på pedagogen som att han letar svar i pedagogens ansiktsuttryck. Vi tolkar Charlies beteende som att han upplever att han har tydligt kommunicerat till pedagogen att han inte vill ha med Andreas i aktiviteten och nu måste han få veta vad pedagogen tycker om detta. Det kan vara så att Charlie genom sina tidigare erfarenheter redan har fått vara med om de vuxnas regler på förskolan som oftast brukar lyda: Alla får vara med. Charlie återkopplar sin rädsla till dessa inre bilder han får upp

som han har fått genom tidigare erfarenheter (Stern 2003:189, 192-193, 225, 227, 232-233). När pedagogen tolkar Charlies intuitioner är hon lyhörd och förstår att Charlie vill vara ifred med henne för stunden. Hon ber då Andreas att göra något annat så länge, genom att sätta ord på Charlies känslor. Att hon har tolkat Charlies kommunikationsstrategier rätt, visar på att de delade sina mentala tillstånd, sina livsvärldar (Merleau-Ponty 1997:160-162, 171, 177; Stern 2003:210). När Charlie säger: ”Aj-Aj-Aj!”, visar det att han redan nu försöker uttrycka sig verbalt, men saknar de rätta orden. När pedagogen agerar, sätter hon ord på Charlies känslor, som gör att Charlies känsla av ett verbalt själv börjar ta form och växa sig starkare (Stern 2003:225, 227, 232-233). Charlie börjar nu lära sig att stå upp för sig själv. Han har den rätten att säga vad han känner och tycker och kan på så sätt ta del av inflytandet över sin vardag på förskolan. Detta blir en förövning för honom, då han inom snar framtid kommer att tillägna sig ord han kan använda sig av för att argumentera för sin rätt till inflytande med. Charlie lär sig nu att existera tillsammans med andra, där alla har rätt att göra sin röst hörd, istället för bredvid andra (Stern 2003: 225, 227, 232-233).

Även tidigare forskning visar på hur barn som inte har det verbala språket, ber vuxna om hjälp, genom att ta ögonkontakt med dem i situationer, där de vill framföra sin rätt över ett föremål till andra barn (Hildén 2014:99). Hildén beskriver även hur barn möter varandras blickar för att visa på att de interagerar (Hildén 2014:104). I observationen ovan kan vi se hur Charlie möter pedagogens blick för att interagera med henne. Att Charlie lutar sig över boken under hela tiden han interagerar med den tolkar vi som att han vill visa på att boken är en del av honom och att han har ensamrätt till den. Detta är även något Hildén har observerat och diskuterat i hennes avhandling (Hildén 2014:99). Michélsen (2004:140) lyfter också hur barn står upp för sina rättigheter i förskolan och argumenterar för sin sak med andra barn. Hon dementerar vidare att barn oftast vänder sig till pedagoger och använder dem som skydd när konflikter uppstår. Innan Charlie förstår om pedagogen är på hans sida eller inte, sjunker han ihop och drar in magen. Detta tolkar vi som kommunikation till pedagogen om sin osäkra position gentemot Andreas. När pedagogen bekräftar Charlie och förklarar för Andreas att det är Charlie som läser, blir Charlie lite säkrare, men är fortfarande ihopsjunken. Så fort Andreas går, återfinner Charlie sin säkra position och sträcker på sig. Hans mage dras fram och axlar dras bakåt. Denna stolta kroppshållning visar på att Charlie är nöjd över att ha tagit del av inflytandet över sin situation på förskolan. Under våra fokusgruppsdiskussioner har det även framgått att flera av pedagoger har observerat detta kroppsspråk:

... Han stod där, men han stod ju STOLT! Våldigt så här rak i ryggen ... (Anneli, Snögubben 2016.10.27).

Denna stolta kroppshållning är även något som vi har observerat vid flera tillfällen, när barnen lyckats ta del av inflytandet på förskolan.

Observation 2 "Jag dansa!"

I rummet pågår fri lek, där fem barn leker. På golvet finns en låda med Duplo (stor lego), och en låda med mjuka byggklossar. På en bänk borta vid fönstren står en kulram och en kulbana. Några av barnen sitter ner på golvet och bygger med Duplot. Hamid står bredvid, och ser sig runt om i rummet. Plötsligt småspringer han fram till en pedagog, i rummet intill och tar tag i hennes hand. Hamid pekar bort mot det stora rummet, och klappar pedagogen på benet, med den andra handen. Han börjar också stampa av och an med fötterna på golvet, och riktar blicken mot pedagogens ansikte. Pedagogen följer Hamid in i det stora rummet. Hamid pekar med utsträckt arm upp mot en hylla där en CD-spelare finns, samtidigt som han stampar återigen med fötterna. Hamid börjar nu även gunga med hela kroppen, fram och tillbaka. Pedagogen bekräftar: "Vill du dansa idag igen?" Musiken startar och Hamid skiner upp i ett stort leende, stampar med stora benrörelser. Han sträcker på sig, med ryggen rak, axlarna bakåt, och magen framåt. Armarna sträcker han uppåt mot taket, och skrattar högljutt. Pedagogen ler stort och dansar med Hamid (Snögubben 2016.10.18).

I ovanstående observation tolkar vi Hamids önskemål till inflytande, där han själv vill välja vad han vill leka. Han vill dansa till musik, och pekar på CD-spelaren som finns högt uppe på en hylla, istället för att leka med det som finns framme i hans nivå. Genom sitt kroppsspråk vill han signalera sin önskan. Hamid söker först upp pedagogen, genom att ta i hennes hand, och tillkallar hennes uppmärksamhet med att både klappa henne på benet, stampa med fötterna, samt söka ögonkontakt med henne. Pedagogen bekräftar Hamid och följer med honom. Vidare pekar Hamid i riktning mot CD-spelaren, stampar och gungar med kroppen, som en imitation av kroppsrörelser för hur man dansar. Pedagogen bekräftar Hamid ännu en gång, och frågar om han vill dansa igen. När Hamid hör musiken, visar han med ansiktsmimik hur glad han blir, då han ler stort. Hans kroppshållning blir stolt, då han sträcker på sig, och drar bak axlarna, och fram med magen. Denna stolta kroppshållning tolkar vi som ett sätt att visa glädje och stolthet över att vara nöjd, och ha lyckats med något. Hamid sträcker även upp armarna, skrattar högt, och dansar med hela kroppen. Pedagogen dansar med Hamid och de skrattar tillsammans. Hamids mimik och kroppsspråk visar att han är glad och att hans önskan till inflytande uppfylls.

Utifrån Sterns intersubjektivitetsteori och känslan av ett subjektivt själv, beskriver Stern hur människan förmedlar något till en annan genom gester och ögonkontakt. Stern benämner också hur just gemenskap mellan två subjekt kan delas genom erfarenheter och upplevelser. Hur människan utvecklar känslan av det verbala självet och kan lära sig att minnas tillbaka, och skapa inre bilder om något de sett andra göra. Därefter kan barnet kommunicera om något de tidigare upplevt eller sett (Stern 2003:184-194, 225-233). Hamids kommunikativa

strategier, i observationen ovan, sätter vi i relation till Sterns teori, då Hamid först vill förmedla sin tanke, utan ord, att han önskar att få dansa, genom att både peka och söka ögonkontakt med pedagogen. Hamids känsla av det verbala självet synliggörs också eftersom han minns tillbaka, till ett tillfälle där pedagogen har dansat förut med barnen. Hamid minns också tillbaka var i rummet musiken finns (CD-spelaren) då han pekar på den. Vi tolkar det som att han vill göra det igen, och därav dela den gemensamma erfarenheten mellan honom och pedagogen.

Även Merleau-Ponty är av den åsikten att människans gester är starten till den verbala och språkliga världen. I hans teori om kroppens fenomenologi poängterar han att människans kommunikation blir både värdefull och gemensam, då det skapas en mening i det sammanhang där det sker (Merleau-Ponty 1997:151-172). I likhet med Sterns tankar om delade gemensamma erfarenheter (Stern 2003:225-233) anser också Merleau-Ponty (1997) att om ett barn använder handlingar som en vuxen sedan namnger för barnet, blir det en väg in till det verbala språket. Vidare menar Merleau-Ponty att detta blir nödvändigt när barnet fångar upp orden, och börjar se det i sitt inre medvetande, och därmed kan spegla sig själv i den vuxne genom dennes verbala uttryck. En ömsesidig bekräftelse mellan två människor som delar samma livsvärld (Merleau-Ponty 1997:151-172).

För att sätta detta i relation till observationen med Hamid, tolkar vi det som att Hamid visar pedagogen med sina gester och kroppsliga rörelser att han vill dansa (pekar på CD-spelaren, och hoppar) och pedagogen bekräftar genom att sätta ord på hans kroppsliga tankar i hans levda kropp: ”Vill du dansa idag igen?”. Tillsammans delar också Hamid och pedagogen samma erfarenhet, att dansa tillsammans, i den fria leken på förskolan.

I Michélsens avhandling (2004:127-128) framkommer det att känslan av att bli imiterad i kroppsrörelser skapar glädje mellan barn. Vidare beskriver Michélsen en känsla av glädje. Den benämner hon som kompetensglädje när barn uttrycker glädje genom kroppen då de känner stolthet över att ha bemästrat och klarat av något. Om vi återgår till observationen med Hamid tolkar vi hans kroppsspråk enligt följande: han både skrattar och ler, han sträcker på sig, med ryggen rak, och drar axlarna bak, och samtidigt skjuter fram magen. Hamids stolta kroppshållning tolkar vi som en glädje över att ha lyckats med sitt inflytande och samtidigt blivit bekräftad av pedagogen, att hon har förstått och sett honom. Den här stolta kroppshållningen med rak rygg, axlarna bakåt och magen utsträckt framåt, är något vi observerat i flera av alla observationer vi genomfört på båda avdelningarna.

Den stolta kroppshållning som kroppsuttryck och glädjen i ögonen, berättar även pedagogerna Anita och Paula under en av fokusgruppsdiskussionerna, att de erfarit:

Ja! där ser man på hela kroppen ... och så ser man hur stolt barnet blir [pedagogen visar genom att samtidigt sträcka på kroppen i en stolt hållning, och nickar nöjt med huvudet] (Anita, Istappen 2016.11.03).

Ögonen ... ögonen lyser när han blir nöjd! (Paula, Istappen 2016.11.03).

Hildén (2014:104) beskriver utifrån sin forskning att barn uppmärksammar varandra genom att möta varandras blickar, eller att de tar på den andre. Detta kroppsspråk sätter vi i relation till vår observation med Hamid, fast i hans fall är det kommunikationen mellan honom och pedagogen. Han söker både ögonkontakt och klappar på pedagogen för att fånga hennes uppmärksamhet. Vidare beskriver Hildén (2014:104) att barn upprepar varandras gester när de vill bjuda in till lek, och på samma sätt bjuder Hamid in pedagogen till lek med sina gester.

Engdahl (2011b:74-77) lyfter även leken i sin avhandling. Hon menar att det är genom leken och det samspel den medför, som vi kommer åt barnens livsvärldar, och att barnen ständigt utvecklas, genom att dela erfarenheter med varandra. I relation till detta påstående, tolkar vi Hamids kroppsspråk till en önskan om att få dansa med pedagogen i den fria leken. Hamids tankar, som han förmedlar genom kroppen till pedagogen, bekräftar hon med att sätta ord på en gemensam erfarenhet de gjort tidigare i den fria leken: ”Vill du dansa igen?”. Hamid utvecklas genom leken, när hans livsvärld bekräftas av pedagogen i deras gemensamma danslek.

Emilsson (2008:49, 75-79) är av den åsikten att varje individ fostras in i samhällets socialisering. Både pedagoger och barn möts i samförstånd och kommunikation med varandra i förskolans miljö, där möjligheter att dela verklighet tillsammans skapas. Vidare menar Emilsson att ju mindre styrd förskolans situationer är av pedagoger, desto mer gynnar det barnet till delaktighet på egna villkor. I relation till vår observation, tolkar vi Hamid och pedagogens samförstånd och gemensamma kommunikation som något som kom spontant i den fria leken och på Hamids villkor. Detta anser vi synliggör hur viktigt det är som pedagog att inte låta sig styras av för mycket planerade aktiviteter, och valmöjligheter, utan även låta barn i toddlaråldern få inflytande över sin vardag i förskolan.

”Orättvist! Jag vill ju!” - kommunikationsstrategier till inflytande som misslyckas när pedagogen inte förstår barnet

I detta avsnitt lyfter vi de observationer där vi synliggör barnens kroppsspråk när de känner besvikelse över att pedagogen inte har förstått deras intentioner för sitt inflytande.

Observation 3 ”Dumma!”

Det pågår en morgonsamling, där barnen precis har fått varsin bit frukt. Lucian sträcker ut armen långt med hjälp av överkroppen i riktning mot den överfyllda fruktskålen, och söker ögonkontakt med pedagogen som håller skålen i sin hand. Då responsen uteblir från pedagogen, reser sig Lucian upp och går sakta bort från samlingsmattan, med lite böjd rygg. Han tittar ut genom fönstret, blicken är tom. Ryggen är vänd bort från alla som deltar i samlingen. Pedagogen ber snällt barnet att komma tillbaka och sätta sig på samlingsmattan igen. Lucian nonchalerar tillsägelsen, med en fortsatt tom blick ut genom fönstret (Istappen 2016.10.19).

Vi tolkar ovanstående observation som att Lucians kroppsspråk talar i en tyst protest mot pedagogen, som inte delar hans önskan om mer frukt. Lucian visar först med sin utsträckt arm och överkropp, och gör sig lång i den riktning där skålen finns. I samband med det söker han ögonkontakt, och riktar blicken mot pedagogen för att fånga hennes uppmärksamhet i mötet med hennes ögon. Då respons uteblir väljer Lucian att lämna samlingen, vänder ryggen bort, och ser ut genom fönstret, ut mot något annat där ute. Hans kroppsspråk tolkar vi som en protest, eftersom han vänder sig bort med ryggen, och inte vill se mer på varken barn eller pedagog. Att han även tittar ut med en tom blick, kan tolkas som att han inte vill ha ögonkontakt i ren besvikelse.

Enligt Sterns (2003) intersubjektivitetsteori är barnen preverbala i den här åldern då de kommunicerar med hjälp av sitt kroppsspråk. De kommunicerar deras subjektiva upplevelser genom kroppen istället, känslan av ett subjektivt själv. Det mentala tillståndet som Stern benämner som gemensam uppmärksamhet, beskriver han som att barnet förmedlar något till en annan människa genom att peka på något eller att använda sig av ögonkontakt (Stern 2003:184-185, 189-190). Sterns beskrivning stämmer överens med ovanstående observation, där vi tolkar en önskan från Lucian, att dela med sig av sina inre upplevelser (mer frukt) genom att peka på fruktskålen, och även rikta blicken mot pedagogen, i en önskan att förmedla en gemensam uppmärksamhet. Då pedagogen inte besvarar Lucians önskan, visar det att hon inte förstår hans kommunikationsstrategier, och därmed inte delar livsvärld med honom.

När Lucian sedan inte får den önskade delade uppmärksamheten, väljer han att visa det med kroppsspråket genom att vända sig om, och titta bort. Detta kroppsliga uttryck som kommunikativ strategi, kan jämföras med det som Merleau-Ponty beskriver i sin teori om kroppens fenomenologi (1997) där han menar, att både miner och gester ger uttryck för människors olika känslor, och att dessa emotionella gester och miner är just starten till den verbala världen (Merleau-Ponty 1997:151-156, 160-165).

Hildén (2014) beskriver de yngre barnens sätt att visa sin glädje med att öppna upp och möta varandra genom riktade kroppar och rörelser mot varandra. De tittar även på varandra och är öppna för varandra, för att söka förståelse. Det som Hildén (2014:75-77) beskriver här som kroppsspråket för delad gemensam glädje kan vi i vår analys av Lucians kroppsspråk sätta i ett omvänt perspektiv, då Lucians kroppsspråk är det omvända. Kroppen vänder han bort mot övriga i rummet, och blicken riktar han också bort från pedagog och ut genom fönstret och ett annat håll. Den strategin anser vi visar att hans kroppsspråk signalerar det motsatta till glädje, nämligen besvikelse och missnöje.

När det kommer till inflytande, framhåller Emilsson (2008) i sin studie att de yngre barnen har ett begränsat inflytande under samlingarna. Barnens inflytande varierar beroende på hur pedagogerna styr samlingen. När de utgår ifrån barnens perspektiv ökar det inflytandet för barnen (Emilsson 2008:17-21, 76-79). Detta resultat kan vi också sätta i relation till Lucians kommunikativa strategier genom kroppsspråket om en önskan till ett inflytande, att få ta del av mer frukt i samlingsstunden. Att som pedagog ta barns perspektiv, gynnar således barnen i deras rätt till inflytande i förskolan.

Något som framgick under våra fokusgruppsdiskussioner om barns kroppsspråk när de inte får som de vill, är att de även visar det med att rikta blicken bort. Pedagog Anneli på avdelningen Snögubben, berättar om ett tillfälle vid en måltid, där ett barn vill äta med händer istället för sked. Annelie berättar om hur hon är öppen för att barnet ska äta med händerna, men menar att ibland måste de pröva att äta med sked för finmotorikens skull:

Vissa blir så pass sura, jag har ett exempel vid matbordet idag, jag höll på då med Beata och hon skulle äta mat, jag pratade och serverade mat ... och så ska vi äta med skeden så klart, och självklart börjar hon prova med fingrarna ... men jag påpekar igen "nä men vi ska äta med sked" ... och då, då brast det. Då började hon gråta ... hela lunchen grät hon och jag började duka av ... hon var fortfarande sur liksom, hon tittade inte ens på mig, hon höll för ögonen så här [pedagogen håller händerna över ögonen och kniper ihop ögonen som om hon grät, medan hon berättar detta] (Anneli, Snögubben 2016.10.27).

Anneli berättar vidare att hon efter ett tag erbjöd Beata att äta apelsin, eftersom barnet gråtit istället för att äta, under hela måltiden. Ändå visar Beata sitt missnöje mot pedagogen:

...och jag ”vill du ha apelsin?” och hon ”mm” men ändå huvudet här nere, hon tittade ner och inte på mig [pedagogen gör en sur mimik med munnen] (Anneli, Snögubben, 2016.10.27).

Beskrivningen i citatet visar tydligt hur Beata, är missnöjd över pedagogens handlande. Hon väljer att hålla händerna för ögonen, och dessutom vända hela huvudet ner, bort från pedagogen, för att inte möta pedagogens blick. Beata uttrycker sitt missnöje genom kroppsspråket över att inte kunna ha inflytande över sin egen måltid.

Observation 4 ”Sitta vagn!”

Det är sen höst, solen skiner och barnen är ute i skogsgläntan som ligger lite upphöjd på en kulle. Nedanför kullen står barnvagnen tom. Kalle går runt och ser lite fundersam ut med blicken sänkt i marken. Emilia försöker muntra upp honom och inbjuder till lek, men han avvisar henne. Plötsligt tittar Kalle upp och fångar pedagogens blick, han skiner upp och ler, i samma stund vänder han blicken mot vagnen och sen tillbaka mot pedagogen. Detta upprepas några gånger. Pedagogen uppmärksammar inte detta försök Kalle gör för att kommunicera något till pedagogen, istället visar hon honom en kotte: ”Titta, en kotte!” Kalle avbryter samspelet med pedagogen och tittar snabbt ner. Man ser hur han sjunker ihop i kroppshållningen, magen dras inåt och axlarna dras fram. Ansiktsuttrycket ändras från det leende till det sura. Han putar lite med läpparna. Kalle börjar plocka kottar med de andra barnen, men han visar sitt missnöje i en tyst protest, då han fortfarande är ihopsjunken och helt neutral i ansiktet. Rörelserna är lugna och långsamma. Hans kroppsgestaltning och mimik urskiljer sig så tydligt från de andra barnens, som skuttar omkring, glada och rörliga. Efter en stund lyfter han blicken igen och tittar mot vagnen för att sedan fånga upp pedagogens blick och le, för att åter igen titta mot vagnen. I stunden går Emilia förbi igen och betraktar det samspelet mellan Kalle och pedagogen, hon fångar Kalles blick, ler mot honom och börjar springa mot vagnen. Hans kroppshållning ändras, då hela kroppen sträcks ut, magen skjuts fram nu och axlarna dras bak. Han ler inte, men ansiktet har ett annat uttryck nu, lite entusiasm syns. Han hänger genast med Emilia och sätter fart mot vagnen. Pedagogen ropar tillbaka barnen och avleder med en ny aktivitet. Emilia glädjes åt det nya som erbjuds, men Kalle sjunker ihop igen (Snögubben 2016.10.18).

Vi tolkar Kalles kroppsuttryck som att han har lekt klart och är trött. När han fångar pedagogens blick, ler han för att bekräfta samspelet dem emellan. När han har etablerat den kontakten försöker han med hjälp av blicken påverka sin situation, och förklara för pedagogen att han vill gå och sätta sig i vagnen, och på så sätt ta del av inflytandet. Hans blick pendlar mellan pedagogen och vagnen. När pedagogen antingen missförstår eller förstår precis men väljer att avleda Kalle och få honom på andra tankar genom att visa upp kotten, sänker Kalle blicken och hela hans kroppshållning och ansiktsuttryck ändras. Han sjunker ihop och hans rörelser saktas ner. Det ser ut som han rör sig i slowmotion i jämförelse med de andra barnen. En stund senare försöker han etablera kontakt med pedagogen och misslyckas. Ett annat barn förstår dock hans kommunikation. Hon uppmanar honom att agera för att få sin vilja fram.

Men den strategin verkar inte heller fungera då pedagogen ropar in barnen. Kalle misslyckas med att ta del av inflytandet och övertyga pedagogen om att han ska gå och sätta sig i vagnen.

Utifrån Sterns intersubjektivitetsteori (Stern 2003:189, 191-192) tolkar vi följande observation som att Kalle vill dela sin inre värld, det mentala tillståndet, med pedagogen. Detta då Kalle försöker visa för pedagogen vad han har för avsikter och förmedla vad han vill göra. Stern (2003:186, 210) betonar vikten av närvarande och lyhörda vuxna som barnet kan dela sina upplevelser och avsikter med. Han fastslår att kommunikation innebär att två personer delar med sig av sina avsikter till varandra. I observationen tolkar vi pedagogens agerande som hon missförstår barnets avsikter och uppmuntrar barnet till att göra något hon vill. Barnet accepterar detta för en stund, för att sedan försöka omförhandla igen. Kommunikationen fungerar inte.

Utifrån Merleau-Pontys (1997:151, 153) teori om kroppens fenomenologi tolkar vi hur en kulturkrock uppstår mellan toddlaren Kalle och pedagogen som misstolkar hans kommunikationsstrategier, och därmed inte delar hans avsikter. Det kan vara mycket väl så att pedagogen förstår att Kalle vill sätta sig i vagnen och antingen bara sitta där eller kräva att det är dags för hemkomst. Kanske tänker pedagogen att det inte är någon idé att förklara för barnet att de inte kan gå tillbaka till förskolan då det inte är dags för det än och de andra barnen leker så bra eller att hon inte anser att han kan gå ifrån och sätta sig i vagnen heller.

Merleau-Ponty (1997:151, 153, 160-162, 171, 177) ger den förklaringen att kommunikationen kan uppstå bara när två individer delar sina tankar med varandra. Detta genom att klä dessa tankar i ord. När barnen inte har det verbala språket och inte har det rika ordförrådet, använder de sig av kroppen för att kommunicera. De ser sin kropp som subjekt. Merleau-Ponty beskriver kroppen som formad av naturen och det är genom att handla med sin kropp som barnen kommunicerar. Genom sin agens, kan barnen vissa vad de vill. Med stigande ålder börjar barnen använda sig av gester för att kommunicera, som de tar till sig från omgivningen de befinner sig i. Gesterna är kulturbundna och barnen lär sig att använda dessa innan de tar till sig det talade, verbala språket. I observationen använder sig barnet främst av ögonkontakt för att kommunicera till pedagogen, det är en gest barnen brukar använda sig av i sin kommunikation till varandra när de ska börja samspela med varandra och även för att bekräfta varandra i leken (Michélsen 2004:136, 137; Engdahl 2011a:1428). Merleau-Ponty (1997:155, 158-159, 165, 176, 160-162, 171, 177) uppmärksammar hur barnen använder ord, och i det här fallet, gester, mimik genom att ta ögonkontakt, för att uttrycka sina tankar som finns i

barnets inre värld, dess livsvärld. Vi tolkar Kalles försök att kommunicera till pedagogen som ett försök att dela sin livsvärld med pedagogens livsvärld. Detta misslyckas då pedagogens vuxenkultur och barnets toddlarkultur krockar och misstolkas, då gester och mimik uttrycks olika inom dessa kulturer.

Michélsen (2004:132) framhåller hur barnen brukar titta ner och blir långsamma i sina rörelser när de blir avvisade av sina kamrater. Utifrån detta tolkar vi observationen ovan som om Kalle känner sig inkompetent när han misslyckas med att göra sig förstådd i sin kommunikation till pedagogen. Hans rörelser blir långsamma och han tittar ner. Vi tolkar observationen som Kalles känsla av ett subjektivt själv skakas om och han upplever en viss känsla av skam. Michélsen (2004:28) beskriver hur barnens axlar sjönk och hur blicken åkte ner när de upplevde känslan av skam. Observationen visar även hur ett annat barn Emilia lyckas fånga vad Kalle försöker kommunicera till pedagogen när hon ser att deras kommunikation inte fungerar. Hon tar då kontakt med Kalle genom att titta på honom och fånga hans blick för att sedan agera, då hon börjar springa mot vagnen. Han hänger genast med. På så sätt visar Emilia till Kalle att hon ser att hans och pedagogens kommunikation inte fungerar och ger honom förslag på ett annat sätt att kommunicera fram sin vilja. Dock så misslyckas även det när pedagogen ropar in barnen. Även tidigare forskning visar på barnens kompetens till att ta varandras position och hjälpa varandra att försvara sina rättigheter och trösta varandra (Michélsen 2004:36, 37). När Emilia förstår Kalles intentioner och försöker hjälpa Kalle att förhandla dessa till pedagogen visar hon omsorg för honom. Detta är något Karlsson argumenterar för i hennes avhandling (Karlsson 2009:93). Hildén (2014:106) instämmer med hur barnen genom att ta intensiv ögonkontakt med varandra, anpassar sina gester och sättet att kommunicera på, så att den andre förstår. Precis på samma sätt som Emilia som delar toddlarkulturen med Kalle, förstår hans kommunikationsstrategier och hjälper honom att anpassa dessa så att pedagogen förstår. Michélsen (2004:24, 27, 28) diskuterar vidare hur föremål är av känslomässigt betydelse för barnen. Hon benämner begreppet intresse som en positiv känsla, som barnen uttrycker när de tittar koncentrerat på något. Michélsen menar vidare att barn kommunicerar genom att uttrycka sina känslor genom att synliggöra dem för varandra. I observationen ser vi då hur Kalle visar intresse för vagnen som han vill gå till och detta är även något Emilia fångar upp. Utifrån Merleau-Pontys teori om kroppens fenomenologi tolkar vi observationen som att barnen delar livsvärldar med varandra, då de förstår varandras blickar, gester och agens, detta misslyckas dock i kommunikationen med pedagogen.

Utifrån våra fokusdiskussioner kan vi också se hur pedagogerna lyfter barnens ögonkontakt när de vill kommunicera något till dem detta uttrycks i följande citat:

... Och när de får som de vill, ansiktet skiner upp, glada kroppar (Sarah, Snögubben 2016.10.27).

En annan pedagog instämmer i detta:

...de gångerna de är trötta eller törstiga, man märker det genom kroppsspråket. De kommer och sätter sig, lutar, sättet och många gånger... man ser ju hur barnen gör på sitt sätt, alla gör inte på samma sätt, ...Några gör de här gesterna, att få ögonkontakt och några med ljud... (Sandra, Istappen 2016.11.03).

Här kan vi se vikten av att läsa av barnens kroppsspråk rätt för att kunna överbrygga skillnader mellan vuxenkulturen och toddlarkulturen och på så sätt göra barnens röster hörda och ge de möjligheten till att ta del av inflytande i förskolans värld.

”Jag vill i alla fall!” - kommunikationsstrategier för att övertyga pedagogen när barnet vill vinna sin rätt till inflytande

I detta avsnitt lyfter vi de observationer där vi synliggör barns handlingar för att övervinna en önskan till inflytande genom sitt kroppsspråk.

Observation 5 ”Stövlar bort!”

Pedagogen och barnen har varit på utflykt. Nu är de på väg tillbaka till förskolan. Anna som sitter i vagnen tar av sig en av sina gummistövlar och slänger iväg den samtidigt som hon ger ifrån sig en klingande skratt. Pedagogen lyfter upp gummistöveln och sätter tillbaka den på Annas fot igen. Anna slutar skratta och blir allvarlig i sitt ansiktsuttryck. Som gensvar mot pedagogens handlande, tar hon av sig stöveln igen och slänger iväg den, med fullaste allvar i ansiktet. Den här gången låter pedagogerna det vara och plockar upp gummistöveln och lägger den under vagnen. Barnet förstår att pedagogen inte tänker ”tjata” sig fram genom att försöka övertyga om att stövlarna ska vara på. Då skiner Anna upp igen, tar av sig sin andra stövel, slänger iväg den och skrattar (Snögubben 2016.10.18).

Vi tolkar ovanstående observation som att Anna vill bestämma över sin kropp och på så sätt ta del av inflytandet. Genom att agera, visar hon att hon inte vill ha sina stövlar. Då pedagogen visar att hennes vilja krockar med barnets när hon vill ta på barnet stöveln, protesterar barnet, i en tyst protest, då hennes ansiktsuttryck ändras. Hon handlar igen genom att ta av sig stöveln ytterligare en gång. Den här gången får Anna sin vilja igenom, tack vare den lyhörda pedagogen. Anna skiner då upp och börjar skratta för att visa att hon är nöjd.

Utifrån Merleau-Pontys (1997:49, 151-177) teori om kroppens fenomenologi ser man hur pedagogen och barnet kommunicerar med varandra genom att agera med sina kroppar. Barnet som tar av sig stöveln använder sin kropp för att framföra sina tankar om sig själv, som

levande subjekt, som har rätt till att bestämma över sin situation och plats i världen.

Pedagogen i sin tur väljer att, istället för att uppmana barnet verbalt att ta på sig stöveln igen, agera hon genom att ta på barnet stöveln. Pedagogens agerande väcker tankar inom barnet. Anna börjar känna sig tvungen att bryta mot sin vilja och ta på sig stöveln. Samtidigt som hon vågar stå upp för sig själv och envisas genom att handla igen. Anna tar återigen av sig den ena stöveln och sedan även den andra.

Utifrån Sterns (2003:184-185) intersubjektivitetsteori tolkar vi observationen ovan som att barnet och pedagogen kommunicerar utan att använda det verbala språket. De delar sina inre världar med varandra, då de har en gemensam referensram, som är gummistövlar. Personerna i observationen, förhandlar med hjälp av kroppen huruvida om stövlarna ska de vara på eller inte. Barnets glada ansiktsuttryck visar pedagogen att hon är nöjd och glad när stöveln är av. Mimiken på barnet ändras till det allvarliga, när pedagogen tar på barnet stöveln igen, detta tolkar vi som att barnet vill säga: ”Nej jag håller inte med, jag vill inte ha stövlarna på”. När Anna lyckas kommunicera sin vilja till pedagogen genom kroppen, förstärks hennes känsla av ett subjektivt själv, detta öppnar upp för processen där Anna ska börja ta till sig det verbala språket och utveckla en känsla av ett verbalt själv (Stern 2003:184-185).

Att barnen påverkar sin situation på förskolan genom handling, agens är något Karlsson (2009:23, 62, 64) betonar. Hon argumenterar för hur barnen kan ta del av inflytandet på förskolan genom att agera. Karlsson uppmärksammar också synen på barn som sociala aktörer vars agens uppstår från relationer de befinner sig i (Karlsson 2009:64). Hon beskriver hur barnens handlingar öppnar upp för inflytande i deras vardag, som i sin tur öppnar upp för demokrati och lägger grunden hos barnen som demokratiska medborgare med ansvar över sina handlingar (Karlsson 2009:169). Av ovanstående observation kan vi tolka Annas kroppsspråk som att hon har en stark tilltro till sin egen kompetens som gör att hon vågar ta del av inflytandet över sin vardag på förskolan. Detta gör att när Annas känsla av ett verbalt själv tar form, kommer hon att tillägna sig det verbala språket som hjälper henne att argumentera för sin rätt till inflytande. Karlsson menar vidare att man måste utgå från en barnsyn där barnen framstår som informanter där de kan genom sin agens stå upp för sina förutsättningar på förskolan (Karlsson 2009:188). I resultatet av avhandlingen beskriver Karlsson hur barnens agens förhåller sig till hur lärarna positionerar sig. Utifrån det ställer hon frågan hur barnen får ta del av inflytande för att lära sig att ta ansvar för sina handlingar (Karlsson 2009:184). Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2003:71, 72) betonar vikten

av hur mycket pedagogens sätt att lyssna och tolka barnens intentioner påverkar på hur barnen framstår som delaktiga i sin vardag. Utifrån detta tolkar vi att Anna får ta del av inflytandet över sin situation på förskolan genom att agera, tack vare den lyhörda pedagogen som accepterar Annas önskan av att slippa sina stövlar. Vi har också den uppfattningen att när Anna får sin vilja igenom förstärks hennes känsla av ett subjektivt själv och hon börjar utveckla en identitet där hon är väl medveten om sig själv, sina tankar och önskningar, samtidigt som hon lär sig att ta ansvar för sina handlingar. Att Anna skrattar när hon får sin vilja igenom och får vara utan sina stövlar, benämner Michlélsen (2004:128) som kompetensglädje. I hennes avhandling påpekar Michlélsen hur barnen använder sig av skratt och leenden, när de klarar av och övervinner sina utmaningar i vardagen.

När vi genomförde våra fokusgruppsdiskussioner har flera pedagoger uttryckt hur barnen som inte har det verbala språket, använder sig av kroppen, genom att handla, när de vill framföra sina önskningar till inflytande. Detta uttrycks i följande citat:

... Om man tänker att de är så pass små, vissa ting som att de vill måla, då drar dem fram saker och ting... (Sarah, Snögubben 2016.10.27).

Anneli instämmer i detta:

... Det är ju dem själva som hämtar och så. När vi är ute i skogen och så, och de ser något på vägen som de är intresserade av, tar de ju gärna. Häromdagen skulle de ha en sån här stor pinne, bara för att... (Anneli, Snögubben 2016.10.27).

Pedagogerna lyfter även hur viktigt pedagogernas förhållningssätt är för att just omvandla barnens agens till inflytande. En annan pedagog berättar om hur hon observerade ett barn som tog alltid tid på sig när hen tvättade händerna och detta tog hon vara på genom att ordna upp för vattenlek vid ett tillfälle:

... Men alltså att jag ändå har fått syn på det där, att han gillar att göra det där, och självklart ska han få prova... Nästa vecka att man tar en sån där vattenbalja som vi har och börja utforska på det området, det var jätte häftigt att se för hur mycket jag än ropade, han brydde sig inte... (Anneli, Snögubben 2016.10.27).

Här lyfter pedagogen även barnets sätt att stå emot genom att ignorera tillsägelserna när det gällde att sluta upp med och tvätta händer och lämna toaletten. Genom att fånga upp barnets intresse genom att vara uppmärksam på hans kroppsspråk, ordnar pedagogen upp för en aktivitet barnet är intresserad av och barnet får inflytande över hur verksamheten planeras och formas. Pedagogerna berättar också om hur barnens ansikten ändras när de får sin vilja igenom:

... då ler de ju, när de får som de vill... (Sarah, Snögubben 2016.10.27).

Observationen och fokusdiskussioner ger oss en inblick i hur barnen använder leenden om de lyckas ta del av inflytandet och visa på att de lyckades övertyga pedagogen om något. Detta är även något som Engdahl har observerat i hennes studie där hon konstaterar hur barnen växlar leenden och skratt när de kommer överens om en gemensam aktivitet (Engdahl 2011b:60; Engdahl 2011a:1426).

Observation 6 "Annan färg!"

Vid ett rektangulärt bord sitter fyra barn, som för stunden har valt att rita under den fria leken. En pedagog sitter också med barnen vid bordet. Alla barn har varsitt papper och mitt på bordet står två burkar med färgpennor. Aida, tar upp en gul penna från bordet, tittar på den noga, och säger sakta: "Dää-dää!". Sedan riktar Aida blicken bort mot en av burkarna som är full med färgpennor, sträcker ut sin arm, pekar och säger: "Eh-eh-eeh!". Utan respons från pedagog, sträcker Aida nu ut armen, en bit över bordet för att göra armen ännu längre, och säger återigen: "EH-EH!", men nu med en intensivare ton. Aida tittar nu med stora och intensiva ögon, riktade mot pedagogen. Pedagogen bekräftar genom att skjuta fram pennburken till Aida. Hon tar tag i pennburken med en snabb rörelse, och drar ut en röd penna. Aida ler brett och stort, och säger nu med en mjukare ton i uttalet: "Diii-diii", samtidigt som hon ritar med stora rörelser över pappret, med den röda pennan (Istappen 2016.10.18).

I ovanstående observation tolkar vi Aidas önskemål att få välja ny färg på pennan i sitt skapande, som ett sätt att vilja påverka sitt inflytande i den fria leken. Aida visar först pedagogen sin önskan genom att sträcka ut sin arm och peka mot burken och samtidigt ljuda: "eh-eh-eeh!". När hon inte lyckas övertyga pedagogen tillräckligt för att få pennburken, sträcker Aida ut sin arm ännu längre med hjälp av överkroppen, samtidigt som hon förstärker med sin röst och säger ännu högre: "EH-EH!", för att fånga pedagogens uppmärksamhet. Aida lyckas, och får pennburken. Med sitt stora och breda leende, stora rörelser, där hon drar med pennan över pappret, syns det tydligt att Aida är glad. Hennes mjuka ton i uttalet: "dii-dii", som hon ljuder på slutet, tolkar vi också som att hon är belåten.

Med utgångspunkt i Merleau-Pontys teori (1997:152-153) om kroppens fenomenologi beskriver han att kroppen förvandlar den kroppsliga motoriken till både ljud artikulation och att detta uttryckssätt är en naturlig del av kroppen, vilket vi sätter i relation till Aidas kommunikativa strategi för att få sin önskan. Med både ljud artikulation och hennes kroppsliga motorik kommunicerar hon fram sina tankar. Aida tar till vara på sin kompetens och ändrar sedan sin strategi genom att dela sin uppmärksamhet till pedagogen och förstärker sina ljud högre, och pekar och sträcker sin arm längre mot föremålet, då hon inte har det verbala språket ordentligt ännu. När sedan pedagogen bekräftar Aida, genom att ge henne pennburken, delar de livsvärldarna med varandra.

Utifrån Sterns intersubjektivitetsteori (2003:184-185, 189-194) och känslan av ett subjektivt själv, där det mentala tillståndet delade avsikter ingår, beskriver Stern hur ett barn sträcker sig med kroppen och armen och samtidigt söker kontakt genom att uttrycka sig med ljud som exempelvis ett: ”Ah-ah”. I observationen ser vi tydligt hur Aida visar genom att peka och ta ögonkontakt, att hon vill dela sina avsikter. Hennes gester och mimik förstärks då hon använder ljud (”EH-EH!”), för att få pedagogen att förstå att hon vill ha pennburken. Aidas strategi att förstärka sitt kroppsspråk med ljud för att få uppmärksamhet är något som flera av pedagogerna bekräftade vid diskussionerna. Sarah, en av pedagogerna berättar om en situation där hon poängterar hur barnet förstärker sin åsikt med hjälp av kroppen och ljud:

... Jag satt där och hade lagt fram maten, och Pelle sa: ”Ah-ah! nnaang” och pekade på min stol [pekar på stolen] att jag skulle sätta mig, han pekade: ”Aaaannng” han ville ha mat, jag skulle sätta mig så han skulle få mat. Jag glömmer aldrig det där, han pekade på stolen! Det är deras sätt att peka och dra i en (Sarah, Snögubben 2016.10.27).

Tidigare forskning lyfter hur barn samspelar med varandra i sitt kroppsspråk, vilket vi ser som en liknelse i ovanstående observation, även om Aida i denna observation samspelar med pedagogen. Engdahl (2011a:1429-1430) lyfter hur barn samspelar genom att återupprepa sitt kroppsspråk för att få uppmärksamhet, och förstärka det med både pekande och ögonkontakt riktad mot föremålet eller barnet det samspelar med.

Hildéns resultat (2014:75) visar även att barn återupprepar gester, i försök att dela gemensamma erfarenheter i samspel med andra barn, ett sätt att sträva efter en förståelse hos den andra, och få bekräftelse att man blir sedd och förstådd.

Även Michélsen (2004) lyfter att barn i samspel använder kroppen i kommunikationen med varandra. Även om barn under två år inte har det verbala språket, använder de ljud, blickar och pekande för att kommunicera fram och förstärka en önskan eller tanke (Michélsen 2004:137-138). Aida i vår observation återupprepar sina kroppsrörelser och, återupprepar även sina ljud, genom att förstärka dem, för att få uppmärksamhet av pedagogen. Aida söker därmed bekräftelse hos pedagogen, samt att bli förstådd och sedd.

Toddlarnas kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande i förskolan, presenteras i en tabell (se bilaga 5).

4. Sammanfattande diskussion

Med utgångspunkt i våra observationer och fokusgruppsdiskussioner sammanfattar vi todlarnas kommunikationsstrategier för att kommunicera sin önskan till att ta del av inflytande på förskolan, och vidare undersöka pedagogers gemensamma erfarenheter och tolkningar av todlarnas kommunikativa signaler om önskan till inflytande, vilket är studiens syfte. Utifrån vår empiri kan vi se hur todlarna använder sig av följande strategier för att få pedagogens bekräftelse. Vi väljer att sammanfatta vårt resultat utifrån kroppsspråk och den intersubjektiva förmågan för att besvara våra frågeställningar.

Kroppsspråk

Strategier för att visa sin vilja

Vårt resultat visar att det dominerande kroppsspråket när barnen uttrycker *glädje då de lyckats få inflytande och blivit bekräftade av pedagogen* är följande: stora vädjande ögon, med allvar i ansiktsmimiken som förstärks med ljud. Barnen pendlar även med blicken mellan föremålet det gäller att kommunicera om i relation till de närvarande i den rådande situationen. Under situationen där vädjan om hjälp önskas, blir kroppshållningen ihopsjunken men spänd, och magen dras in. När barnet lyckas fånga pedagogens bekräftelse och ta del av inflytande, ändras kroppsspråket till den stolta raka hållningen med magen fram och axlarna bakåt. Ansiktsmimiken förändras till nöjt. Vissa barn använder sig även av leenden, skratt och glad mimik. Resultatet visar även hur barnen använder sig av flera kroppsuttryck som att ta tag i pedagogen och klappa hen för att få uppmärksamhet. Att peka mot föremålet som barnet vill dra nytta av och etablera ögonkontakt med pedagogen förekommer ofta. Barnen använder också sin kropp för att omsätta sina tidigare gjorda erfarenheter till uttryck, exempelvis stampa med fötterna och gunga kroppen för att visa en tidigare erfarenhet.

Strategier för att visa sitt missnöje

Resultatet visar att det utmärkande kroppsspråket *då barnen och pedagogerna inte lyckades dela sina livsvärldar* är följande: Att resa på sig och gå sin väg med en böjd kroppshållning, och nonchalera tillsägelseerna för att visa sitt missnöje. Barnen tittar också bort med en tom blick, och vänder ryggen bort från pedagogen. Barnen använder även ögonen i sitt kroppsspråk, genom att demonstrativt vända blicken bort, eller rikta den neråt. Pedagogernas erfarenheter, och även våra observationer, visar också hur barnen kan hålla för ögonen med händerna för att signalera att man inte vill fortsätta samspelet med pedagogen. Vidare visar

resultatet att barnen tittar ner med blicken och sjunker ihop med kroppen, så att magen dras in och axlarna dras fram. Ansiktsmimiken ändras till ledsen, sur, eller allvarlig, och barnets tultande blir långsammare när barnet blir missförstått.

Strategier för att övertyga

Resultatet visar hur barnen använder sig av ljud, och tydlig mimik för att förstärka och *övertyga pedagogerna i sin rätt till inflytande*. Ljuden blir också intensivare när barnen vill förtydliga sin kommunikation till pedagogen. Även kroppsrörelserna förstärks genom att göra kroppen längre, och upprepa rörelserna igen. Barnen använder sin kropp som verktyg för att kommunicera. Där de utgår ifrån att pedagogen ska förstå dem utifrån deras sätt att handla, agera på. Resultatet visar hur barnen pekar, sträcker sig mot något/någon, för att förtydliga sin önskan. Barnen använder även blicken för att förstärka sin kommunikation, genom att titta med stora ögon. Ögonkontakten blir mer intensiv. Att barnen pekar och förstärker med ljud, ögonkontakt och agens, är något som pedagogerna även bekräftar vid fokusgruppsdiskussionerna.

Ovanstående kroppsspråk svarar på vår frågeställning som lyder: hur kommunicerar toddlarna till pedagoger sin önskan för att ta del av inflytande i förskolan.

Intersubjektiv förmåga

Önskan till delade livsvärldar

Vårt resultat visar att när barnen använder sin kropp för att omsätta sina tidigare gjorda erfarenheter till uttryck, exempelvis att stampa med fötterna och gunga med kroppen för att visa en tidigare gjord erfarenhet. Denna imitation visar barnen för att få en ömsesidig bekräftelse mellan sig själv och pedagogen i en delad gemensam erfarenhet, av något de gjort tillsammans tidigare. När barnen delar sin livsvärld med pedagogerna, och fångar deras uppmärksamhet, stärks deras känsla av ett subjektivt själv. När pedagogerna sätter ord på barnens känslor, stärks barnens känsla av ett verbalt själv.

Detta resultat påvisar hur viktigt det är att pedagoger förstår barnens kroppsspråk, då förståelsen innebär att pedagogerna kan bekräfta barnen och ge dem den möjlighet och rätt att ta del av inflytandet i förskolan, som styrdokumentet kräver. Ur ett barns perspektiv innebär det att ett barn växer till en ansvarstagande, självständig individ, som redan i toddlaråldern stärker förmågan till ett välutvecklat verbalt språk, där barnen kan argumentera för sina åsikter.

Nekande till att dela sin livsvärld

Resultatet visar att när barnet vänder bort kroppen, eller vänder blicken åt ett annat håll bort från pedagogen, visar barnet att hen inte vill dela livsvärld med pedagogen. Då barnet föds med en intersubjektiv förmåga där hen är fullt kapabel till att dela världar med andra vuxna i sin omgivning, kan vi ställa oss frågan om det kan vara så att barnet känner sig inkompetent när samspelet mellan barnet och vuxen inte fungerar. När barnet blir missförstådd i sin kommunikation till inflytande till pedagog, påverkas barnets känsla av ett subjektivt själv. Barnet börjar känna sig otillräcklig och vill komma bort från situationen och skydda sig. Därför väljer barnet att avbryta sin kommunikation med pedagogen genom att vända bort både kroppen och blicken från pedagogen. Utifrån våra fokusgruppsdiskussioner kan vi se hur pedagogerna beskriver barnens kroppsspråk när de blir förstådda och lyckas dela sina livsvärldar med en vuxen. Pedagogerna beskriver då hur barnen skiner upp och hur glada de blir och i motsats till det berättar pedagogerna hur barnen sätter sig ner och blir sura, när livsvärldarna inte delas, vilket även besvarar vår frågeställning: Hur pedagogers erfarenheter kan hjälpa oss att tolka toddlarnas kommunikationsstrategier till sitt inflytande.

Resultatet visar på hur viktigt det är för pedagoger på förskolan att följa barnens intentioner och resonemang och ta vara på deras idéer. Att göra sitt yttersta för att sätta sig in i barnens livsvärld för en lyckad kommunikation. Detta ökar barnens rätt till inflytande och även stärker deras utveckling av känslan av ett subjektivt själv.

Kompetensen över att kunna kommunicera sin önskan till delade livsvärldar

Resultaten visar att även om toddlarna inte har det välutvecklade verbala språket ännu, så är de kompetenta att dela sina avsikter till pedagogen. Detta genom kroppen och även andra mer förstärkande kroppsuttryck, som barnen har tagit till sig i form av gester utifrån sin kultur. Dessa förstärkande gester kan vara som vi tidigare beskrivit: peka, stora ögon och intensiv ögonkontakt och ljud. När dessa kommunikationsstrategier fungerar fortsätter barnets känsla av det subjektiva självet att växa och utvecklas. Detta i sin tur startar barnets känsla av det verbala självet. Att pedagogerna är närvarande och inkännande gör att barnen bekräftas och fortsätter utvecklas som självkännande individer, vilket stärker deras tro på sin kompetens. Detta gör att barnen lär sig att de har rättigheter över sin vardag och sig själva, redan i yngre åldrar.

Ovanstående resultat svarar på vår frågeställning: Hur synliggör toddlarna sin intersubjektiva förmåga i kommunikationen med pedagoger.

En inblick i toddlarnas kultur – hur toddlarspråket kan förstås

Vårt resultat visar att det kroppsspråk toddlarna kommunicerade fram, fyller ett nytt fält där kroppsspråk sätts i relation till de allra yngsta barnens inflytande till pedagoger. Tidigare forskning (Hildén 2014, Engdahl 2011, Michélsen 2004) har synliggjort barns kroppsspråk där de har studerat relationen barn till barn, och samspelet dem emellan. De har inte undersökt hur barnen kommunicerar till inflytande till pedagoger. Med detta påstår vi att vi har fyllt kunskapsluckan vi ville fylla.

De specifika kroppsuttryck vi upptäckte som ingen tidigare forskning har lyft i detalj (Hildén 2014, Engdahl 2011, Michélsen 2004), är att toddlarna pendlar/växlar med blicken mellan föremål/pedagog/barn när barnet vill uppmärksamma pedagogen om något. De är också raka i ryggen, med axlar bak, och mage fram, som i en stolt kroppshållning, när de vill visa glädje över att ha inflytande och bli bekräftad av pedagogen. Att resa på sig och gå iväg med böjd rygg, som i en tyst protest och nonchalera pedagogen, genom att vända hela kroppen bort från pedagogen, är ett sätt att visa sitt missnöje över pedagogens respons. För att övertyga pedagogen, förstärker toddlarna ljuden ännu mer i styrka för att vinna pedagogens uppmärksamhet till inflytande. Kroppshållningen som är ihopsjunknen men spänd, och med magen indragen, är ytterligare ett kroppsuttryck som toddlarna visar, när de vill bevaka sin ställning eller visa missnöje.

Slutsats

Vår studie bidrar som en hjälp och ett verktyg för pedagoger som arbetar med de allra yngsta barnen, och vill sätta sig in i barns perspektiv och lyfta deras kultur, och låta toddlarna påverka och ta del av inflytandet på förskolan.

Våra resultat sätter vi i relation till tidigare forskning som vi fann. Vi vill poängtera att tidigare forskning visar på barnens kommunikationsstrategier med och mellan varandra (Hildén 2014, Engdahl 2011, Michélsen 2004, Karlsson 2009). Tidigare forskning visar även på pedagogerna förhållningssätt och av vikten av närvarande och lyhörda pedagoger (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, Emilsson 2008). Allt detta sätter vi i relation till våra upptäckter med hur barnen gör för att kommunicera sin rätt till inflytande på förskolan, men i vår studies fall, till pedagoger.

Vårt resultat visar också att kroppsspråket som toddlarna använder sig av när de har lyckats och blivit bekräftade i sitt inflytande, är att med en stolt och rak kroppshållning med axlarna bak och magen fram, vilket vi inte tidigare har sett beskrivits inom fältet som behandlas av tidigare forskning. I vår studie har vi även upptäckt ett mer detaljerat kroppsspråk som barnen använder sig av i sin kommunikation till pedagogerna. Vi försöker ge en inblick i både hur barnen använder kroppen på ett konkret sätt, där vi synliggör barnens sätt att luta sig på, sträcka på sig med mera, vi uppmärksammar även barnens mimik där de använder sig av olika ansiktsuttryck och blickar i sin kommunikation.

I förhållande till den tidigare forskning som lyfter hur barn kommunicerar med hjälp av kroppen och sin omgivning, till varandra, påstår vi att barnen är kompetenta nog och besitter den sociala förmågan där de klarar av att gå utanför sin egen kulturram och börjar kommunicera till en vuxen. Barnen är väl införstådda med att deras kommunikationsstrategier kan misstolkas, förbises, eller ignoreras, men ändå ger de inte upp och vågar stå på sig och välja mellan flera olika kommunikationsstrategier för att bli förstådda av de vuxna. Under studiens gång upptäckte vi att barnen är både villiga till att lära sig det kulturbundna verbala språket som de vuxna använder men också öppna upp sin egen kultur och dela med sig av den till de vuxna. När de inser att det inte alltid fungerar försöker de lista ut andra sätt att använda sig av i sin kommunikation. Detta leder till att barnen övergår från att agera för att visa att de vill något med sin vardag till att börja använda sig av gester, som blickar för att de är väl medvetna om hur dessa gester ligger närmare vuxenkulturen och detta gör att de vuxna har lättare att förstå barnens kommunikationsstrategier då. Med detta vill vi påstå att vi öppnat dörren in till toddlarnas kommunikativa värld och kultur. Den nya kunskap vi skapat kommer då gynna både barn och pedagoger i deras möte. Detta tycker vi är viktigt då vi anser att det inte räcker med pedagoger som är lyhörda och empatiska, de ska även kunna sätta sig in i och förstå toddlarkulturen. Vi vill främja ett möte mellan toddlarkulturen och vuxenkulturen, där man möts i ett interkulturellt möte på lika villkor. Där vuxna lyssnar in och förstår toddlarna och på så sätt ger de rätten till det inflytande de har rätt till i förskolans vardag. Med denna kunskap anser vi att detta interkulturella förhållningssätt även gynnar flerspråkiga barn, nyanlända barn som inte har det svenska språket som modersmål, och även barn med språkstörning där kroppsspråket blir ännu viktigare för kommunikationen till inflytande i förskolan.

Avslutningsvis menar vi att när toddlarnas och pedagogernas livsvärldar möts med en ömsesidig förståelse och på lika villkor, stärks barnens utveckling av känslan av ett subjektivt själv och känslan av ett verbalt själv. Detta möte ser vi som en grund där barnen kan utvecklas till självständiga individer, med rätt att styra och påverka sin vardag redan från toddlaråldern.

Förslag till vidare forskning

I vår studie lyfter vi barnen som har tydliga gester och kommunikationsstrategier, eftersom vårt syfte var att undersöka hur de gör när de kommunicerar. Vi har även upptäckt att kommunikationen med hjälp av kroppsspråket där man pekar mot något man vill ha, inte är självklart för alla barn. Det finns barn som agerar, hittar något de vill göra och förmedlar det tydligt till pedagogen. Det finns också barn som kanske bara sitter i ett hörn, men har nyfikna ögon. Hur kan man som pedagog förstå de barnen? Här föreslår vi vidare forskning, där man undersöker hur pedagoger kan arbeta med alla barns inflytande på förskolan. Inte bara de som hörs och är i början av sin språkliga utveckling, och har starka verbala kommunikationsfärdigheter.

Under observationerna såg vi att barngrupperna var överrepresenterade av pojkar, och därför förekommer det fler pojkar i våra observationer. En annan intressant vidare forskning skulle kunna vara att undersöka kommunikationsstrategierna ur ett genusperspektiv.

5. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Arnér, Elisabeth (2006). *Barns inflytande i förskolan – problem eller möjligheter för de vuxna? En studie av ett utvecklingsarbete och dess betydelse för att förändra pedagogers förhållningssätt till barns initiativ*. Lic.-avh., Örebro Universitet.
- Brinkjaer, Ulf & Høyen, Marianne (2013), *Vetenskapsteori för lärarstudenter*, 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlin-Ivanoff, Synneve (2015). Fokusgruppsdiskussioner. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Edlund, Lena (2016). *De yngsta barnen och läroplanen*. Lärarförlaget. Stockholm.
- Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015). Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskola*. Diss., Göteborgs Universitet. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/18224> [2016-10-04]
- Engdahl, Ingrid (2011a). Toddler interaction during play in the Swedish preschool. In: *Early Child Development and Care*, 181(10), s. 1421-1439. Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2010.533269> [2016-10-07]
- Engdahl, Ingrid (2011b). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*. Diss., Stockholms Universitet. Tillgänglig: <http://www.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A391762> [2016-10-07]
- Havnesköld, Leif & Risholm Mothander, Pia (2009) *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Liber.
- Hildén, Ebba (2014). *Kommunikation mellan de yngsta förskolebarnen i fri lek: Meningsskapande genom den levda kroppen*. Lic.-upps., Karlstad Universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:748630> [2016-10-04]
- Karlsson, Rauni (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. Diss., Göteborgs universitet. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/20057> [2016-10-07]
- Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse (red.) (2006). Interkulturella perspektiv – från modern till postmodern pedagogik. I: Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse (red.): *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpfö 98, *Läroplanen för förskolan* 1998: reviderad 2010. Stockholm: Skolverket.
- Løkken, Gunvor (2009). The Construction of ‘Toddler’ in Early Childhood Pedagogy. In: *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10(1), s. 35-41. Tillgänglig: <http://cie.sagepub.com/content/10/1/35.full.pdf> [2016-10-13]

- Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber.
- Merleau-Ponty, Maurice (1997). *Kroppens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos.
- Michélsen, Elin (2004). *Kamratsamspel på småbarnsavdelningar*. Diss., Stockholms universitet.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011) fjärde upplagan. *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*. 8(1–2), s. 70–84 issn 1401-6788.
Tillgänglig: <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7943/6997> [2016-10-13]
- Roos, Carin (2014). Att berätta om små barn – att göra en minietnografisk studie. I: Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber.
- Sandvik, Ninni & Johannesen, Nina (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Skolverket (2016). *Allmänna råd och kommentarer om förskola*. Stockholm: Skolverket.
Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3585> [2016-09-27]
- Stern, Daniel (2003). *Spädbarnets interpersonella värld. Ett psykoanalytiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.
- Stern, Daniel (2011). *Ett litet barns dagbok*. Stockholm: Natur och kultur.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (u.å.). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. [2016-09-27]

Otryckta källor:

Fokusgruppsdiskussion 1

Plats: Snögubben

Datum: 2016.10.27

Anneli: Pedagog, arbetat 7 år med småbarn.

Sarah: Pedagog, arbetat 2 år med småbarn

Veronica: Pedagog, arbetat 3 år med småbarn.

Fokusgruppsdiskussion 2

Plats: Istappen

Datum: 2016.11.03

Paula: Pedagog, 11 år med småbarn.

Anita: Pedagog, 15 år med småbarn.

Sandra: Pedagog, 1 år med småbarn.

Observationer

Observation 1 ”Aj-aj-aj!” (Istappen 2016.10.19)

Observation 2 ”Ja dansa!” (Snögubben 2016.10.18)

Observation 3 ”Dumma!” (Istappen 2016.10.19)

Observation 4 ”Sitta vagn!” (Snögubben 2016.10.18)

Observation 5 ”Stövlar bort!” (Snögubben 2016.10.18)

Observation 6 ”Annan färg!” (Istappen 2016.10.18)

Inledningsobservation (Istappen 2016.10.24)

Illustrationen på omslaget tillgänglig: www.pixbay.com. Gratis för kommersiellt bruk och får redigeras.

Bilagor

Bilaga 1 Brev till förskolechefen

Södertörns högskola, september 2016

Hej!

Vi är två förskollärostudenter som läser vår 7:e och sista termin till förskollärare på Södertörns högskola med interkulturell profil. Vi avslutar vår utbildning med att skriva vårt examensarbete.

Det vi vill undersöka är hur de yngre barnen, 1-2 år, som ännu inte har språket, att kunna uttrycka sig, kan kommunicera sin rätt till inflytande så att pedagogerna förstår.

Vi kommer använda oss av en kvalitativ metod, vilket innebär att vi behöver intervjua ett antal verksamma pedagoger på er förskola och observera barnen på en småbarnsavdelning. I våra observationer kommer vi att uppmärksamma barnen och deras kroppsspråk.

Med detta brev vill vi ha din tillåtelse att genomföra vår undersökning på er förskola. Vi önskar att få komma till er *någon gång under vecka 42-46*.

Avslutningsvis vill vi även meddela att förskolans deltagande är *anonymt*. Deltagandet är även frivilligt och ni kan avbryta när ni önskar. Det insamlade materialet kommer att behandlas *konfidentiellt* och kommer endast att användas för vårt examensarbete. Resultatet av undersökningen blir en offentlig handling och kommer att publiceras i DIVA (en gemensam söktjänst för forskningspublikationer och studentuppsatser) och ni kan när ni vill ta del av materialet.

Om din förskola är intresserat av att delta, önskar vi få ett svar så snart som möjligt med uppgifter om vem vi kan kontakta på den aktuella småbarnsavdelningen. I ett nästa steg kan vi bestämma mer detaljerat datum och tid.

Med vänliga hälsningar

Isabelle Grangien

Tel: xxx

E-post: isabelle01.grangien@student.sh.se

Ekaterina Imirova

Tel: xxx

Epost: ekaterina01.imirova@student.sh.se

Bilaga 2 Samtyckesbrev till pedagoger

Södertörns högskola, oktober 2016

Hej pedagoger på avdelningarna xxx och xxx!

Vi är två förskollärostudenter som läser vår 7:e och sista termin till förskollärare på Södertörns högskola med interkulturell profil. Vi avslutar vår utbildning med att skriva vårt examensarbete.

Syftet med vår studie är att utforska hur barn mellan 1-2 år, kommunicerar sin rätt till inflytande i förskolemiljön. Syftet är vidare att undersöka pedagogers gemensamma erfarenheter om tolkningar av yngre barns signaler till inflytande.

Vi kommer använda oss av en kvalitativ metod, vilket innebär att vi behöver intervjua ett antal verksamma pedagoger (fokusgruppsdiskussioner) på er förskola. Vi kommer genomföra observationer av barnen hos er, där vi uppmärksammar deras kroppsspråk.

Med detta brev vill vi ha ert samtycke att medverka i vår studie. Vi önskar att få komma till er *någon gång under vecka 42-44*.

Avslutningsvis vill vi även meddela att förskolans deltagande är *anonymt*. Deltagandet är även frivilligt och ni kan avbryta när ni önskar. Det insamlade materialet kommer att behandlas *konfidentiellt* och kommer endast att användas för vårt examensarbete. Resultatet av undersökningen blir en offentlig handling och kommer att publiceras i DIVA (en gemensam söktjänst för forskningspublikationer och studentuppsatser) och ni kan när ni vill ta del av materialet.

Med vänliga hälsningar

Isabelle Grangien

Tel: xxx

E-post: isabelle01.grangien@student.sh.se

Ekaterina Imirova

Tel: xxx

Epost: ekaterina01.imirova@student.sh.se

Handledare, Södertörns högskola

XXXXXXXXXX

Mail: xxx

Bilaga 3 Samtyckesbrev till vårdnadshavare

Hej Föräldrar på avdelningarna xxx och xxx!

Vi är två förskollärostudenterna från Södertörns högskola med interkulturell profil, som brinner för barns rättigheter. Nu är det dags för oss att skriva vårt examensarbete. Syftet med vårt examensarbete är att utforska hur barn mellan 1-2 år, kommunicerar sin rätt till inflytande i förskolemiljön. Detta innebär att vi kommer genomföra några observationer på era barns avdelningar under veckorna 42-44.

Vi kommer att observera genom skriftliga anteckningar och dessa ska användas som underlag för vårt examensarbete. Anteckningar och personuppgifter samt andra uppgifter som möjliggör identifiering av individer eller förskola kommer att anonymiseras, behandlas konfidentiellt och under tystnadsplikt.

Med detta brev vill vi be om ert medgivande för ert barns medverkan.

Önskar ni ytterligare information är ni välkomna att kontakta oss eller vår handledare vid Södertörns högskola.

Med vänliga hälsningar

Isabelle Grangien

Tel: xxx

Mail: isabelle01.grangien@student.sh.se

Ekaterina Imirova

Tel: xxx

Mail: ekaterina01.imirova@student.sh.se

Handledare, Södertörns högskola

xxxxxxxxxxxxxx

Mail: xxxx

FÖRFRÅGAN OM MEDGIVANDE

Återlämnas ifylld till xxxx respektive xxxx innan måndag den 10 oktober.

- Ja – Vi/Jag MEDGER att mitt/vårt barn medverkar.
- Nej – Vi/Jag MEDGER INTE att mitt/vårt barn medverkar.

Barnets namn: _____

Vårdnadshavares namnunderskrift/er:

_____

Bilaga 4 Fokusgruppsdiskussionsfrågor

Diskussionsfrågor

Syftet med fokusgruppsdiskussionen är att pedagoger tillsammans ska dela med sig, och ta del av varandras erfarenheter så att en diskussion uppstår. Med hjälp av era långa arbetslivserfarenheter från förskolans värld, är vi övertygande om att vi tillsammans kan skapa ny kunskap.

Tema 1: tolkande av kroppsspråk

1. Kan ni berätta hur de allra yngsta barnen (1-2 år) gör för att kommunicera?
2. Kan ni beskriva, rent konkret, hur barnen använder kroppen för att kommunicera något till er?
3. Finns det några konkreta situationer där ni har observerat hur barnen använder kroppen för att kommunicera något till er pedagoger?
4. Märker ni att barnen använder sig av saker runt omkring sig för att förklara något för er? (exempelvis dokumentation på väggar, leksaker på hyllor etc.)
5. Har ni några erfarenheter av att barnen förstärker kroppsspråket med ljud för att kommunicera något till er?

Tema 2: vägen till inflytande

1. I Läroplanen för förskolan 98 (reviderad 2016) står det att ”... *förskollärare ska ansvara för att alla barn får ett reellt inflytande på arbetsätt och verksamhetens innehåll*”.
Kan ni dela med er av era erfarenheter, om hur man kan arbeta för att låta de allra yngsta barnen som ännu inte har språket att få inflytande över verksamheten?
2. Har ni exempel på några konkreta situationer där barnen visar er pedagoger, att de vill påverka sin situation på förskolan? (något de får och inte får göra)

Bilaga 5 Tabell över toddlarnas kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande i förskolans värld

Toddlarnas kommunikationsstrategier till pedagoger, för sin önskan till inflytande i förskolans värld		
Jag vill! - kommunikationsstrategier till inflytande som lyckas när pedagogen bekräftar barnet	Orättvist! jag vill ju! - kommunikationsstrategier till inflytande som misslyckas när pedagogen inte förstår barnet	Jag vill i alla fall! - kommunikationsstrategier för att övertyga pedagogen när barnet vill vinna sin rätt till inflytande
<p>Stora vädjande ögon med allvar i ansiktet, som förstärks med ljud.</p> <p>Pendla/växlar med blicken mellan föremål/pedagog/barn.</p> <p>Kroppshållningen ihopsjunken men spänd, magen indragen.</p> <p>Magen fram, axlar bak. Nöjd mimik.</p>	<p>Fångar pedagogens blick och ler. Växelvis blick mellan föremål och pedagog.</p> <p>Tittar ner med blicken, sjunker ihop med kroppen, magen dras in och axlarna dras fram.</p> <p>Ansiktsmimik ändras till sur/sur mun och ledsen blick.</p> <p>Tultande blev långsammare.</p>	<p>Agens som förstärks med mimik, skratt och/eller leende .</p> <p>Allvar i ansiktsuttrycket som visar missnöje.</p> <p>Ignorerar.</p>
<p>Tar tag i pedagog. Klappar på pedagog.</p> <p>Pekar mot föremål.</p> <p>Etablera ögonkontakt med pedagog.</p> <p>Stampa med fötter, gunga med kroppen.</p> <p>Ler och skrattar. Glad mimik.</p> <p>Rak i ryggen, axlar bak, magen fram. Stolt kroppshållning.</p> <p>Imitation.</p>	<p>Resa på sig och gå iväg med böjd rygg. Nonchalera genom att vända hela kroppen bort från pedagog. Ryggen mot pedagog.</p> <p>Riktar även blicken och ögonen bort från pedagog. Tom blick.</p> <p>Håller för ögonen med händerna, för att inte möta pedagogens blick.</p>	<p>Kroppsspråk som förstärks med pekande.</p> <p>Kroppsspråk som förstärks med upprepning av rörelse.</p> <p>Kroppsspråk som förstärks med ljud.</p> <p>Ljudet förstärks även mer i styrka.</p> <p>Intensiv blick, stora ögon vid ögonkontakt.</p>